

ชื่อวิทยานิพนธ์ แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบจังหวัดนนทบุรี

ผู้วิจัย นางวิรวรรณ ถิณะแก้ว **ปริญญา** ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการศึกษานอกระบบ)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร. นฤมล ตันธสุเรศรัย (2) รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาพรรณ
เยี่ยมสุภาภิต (3) อาจารย์ ดร. ชลทิตย์ เอี่ยมสำอางค์ **ปีการศึกษา** 2546

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครู
การศึกษานอกระบบ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีต่อการนำ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ 2) นำเสนอแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการ
จัดการศึกษานอกระบบ

กลุ่มตัวอย่างได้จากการกำหนดขนาดตัวอย่างตามตารางของเครจซ์และมอร์แกน จำนวน 291 คน
จากประชากร 377 คน จากนั้นทำการสุ่มตามชั้นครั้งเดียว จากจำนวนประชากรทั้ง 5 กลุ่ม เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบ
สอบถาม ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าสถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่า F

การวิจัยครั้งนี้ปรากฏผลว่า ผู้บริหารและครูการศึกษานอกระบบ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่สำนักงาน
พัฒนาชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรนำมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ
คือผู้นำชุมชน ทั้งนี้เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมาย โดยการเป็นวิทยากรในการฝึกอบรมให้
ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง หรือจากประสบการณ์โดยตรงของภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดประชุมหรืออบรม
ให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการเลือกกิจกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สอดคล้องกับ
ความต้องการของกลุ่ม เป้าหมายมาใช้ในการศึกษาได้อย่างเหมาะสม สำหรับการเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่ม
ตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานแตกต่างกัน โดยรวมและรายด้าน ทุกด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติ ที่ระดับ .01 โดยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่ง
หน้าที่การงานอื่น ๆ ทุกตำแหน่ง ส่วนแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ
ด้านต่าง ๆ คือด้านการศึกษาพื้นฐาน ควรนำมาช่วยในการสรรหาผู้สอน อาสาสมัคร วิทยากร ประชาชนชาวบ้าน
 ฯลฯ และนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะ
อาชีพ ควรนำมาช่วยในการฝึกทักษะอาชีพโดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรงเพื่อให้ได้
ประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติจริง ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต ควรนำมาใช้ให้ความรู้ในด้านสุขภาพ
อนามัย และถ่ายทอดความรู้คติเตือนใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต และด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน
ควรนำมาใช้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับ การลงทุน ร่วมผลิต ร่วมขาย โดยการจัดเวทีชาวบ้านหรือจัดทำโครงการ

คำสำคัญ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษานอกระบบ

Thesis title: GUIDELINES FOR USING LOCAL WISDOMS FOR ORGANIZING NON-FORMAL EDUCATION IN NONTHABURI PROVINCE

Researcher: Mrs.Veerawan Teetakaew; **Degree :** Master of Education (Nonformal Education)

Thesis advisors: (1) Dr. Narimol Tanthasuraseth , Associate Professor; (2) Dr.Prapapan Iemsupasit, Associate Professor; (3) Dr.Chonlatis Iemsamang; **Academic year :** 2003

ABSTRACT

The objectives of this research were to (1) study and compare opinions of non - formal education administrators, non - formal education teachers, community leaders, community development officials and persons with local wisdoms on the use of local wisdoms for organizing non - formal education and (2) propose guidelines for using local wisdoms for organizing non - formal education.

The sample size was determined according to the table of Krejcie and Morgan which turned out to be 291 subjects from the population of 377. The method of stratified sampling was used to select the sample from 5 groups of population. Data were gathered through a questionnaire and analyzed using statistical procedures for the percentage, mean, standard deviation, and F-test.

The research findings showed that non – formal education administrators, non-formal education teachers, community leaders, community development officials, and persons with local wisdoms had the opinions that local wisdoms which were appropriate for organizing non– formal education were those of the community leader. This was to transfer knowledge to students and target groups by being instructors in training program using hand-on learning and direct experiences. The organizing of meetings and training for all officers concerned to know and understand how to select local wisdom activities which were in accordance with the needs of target groups. For the comparison of opinions on the use of local wisdoms, subjects with different positions and tasks had different opinions on each and every aspect. The statistical significance was measured at .01 level for every aspect. Specifically, persons with local wisdoms had different views from other groups. Guidelines for using local wisdoms for organizing non - formal education were as follows: For fundamental education, local wisdoms should be used for selecting teachers, volunteers, resource persons and local scholars etc. and integrating community knowledge into the instruction. For skill development education, the application was to learn directly from local wisdoms in order to get direct experience through hand-on practice. For living skill development education, health and sanitary knowledge should be imparted and transferred as a moral precept for living. For social and community development education, knowledge in investment, co-producing and co-marketing should be offered through public hearing or project arrangement.

Keyword: Local wisdoms, Non- formal education

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์เรื่อง แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา
นอกระบบจังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัยได้รับความกรุณาอย่างดียิ่งจากรองศาสตราจารย์ ดร.นฤมล
ตันธุระเศรษฐ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาพรณ เอี่ยมสุภายิต อาจารย์ ดร.ชลทิตย์ เอี่ยมสำอางค์
ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำและติดตามการทำวิทยานิพนธ์นี้อย่างใกล้ชิด
ซัดเสมอมา พร้อมทั้งแก้ไขข้อบกพร่องตลอดเวลาที่ทำการวิจัยจึงขอขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้
ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.กล้า สมตระกูล รองปลัดกระทรวงวัฒนธรรม ที่ให้
ความกรุณาเป็นกรรมการสอบปากเปล่า

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณนายเสวย วงศ์สุวรรณ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
จังหวัดนนทบุรี ที่ได้กรุณาให้หนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลของผู้บริหารและครู
การศึกษานอกโรงเรียน และอาจารย์จنگล โกศิยะกุล ที่มีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล
ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ทองปลิว ชมชื่น และ อาจารย์ ดร.ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำแก้ไขตรวจแบบสอบถามที่ใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย
ตลอดจนเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล ภูมิปัญญา
ท้องถิ่น และผู้ตอบแบบสอบถามทุกคนที่ได้ให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้

ท้ายที่สุดขอกราบขอบพระคุณมารดาผู้มีพระคุณอันประเสริฐยิ่ง และขอขอบพระคุณ
นายประวิทย์ ถิณะแก้ว ผู้อำนวยการสำนักกำกับและอนุรักษ์พลังงาน ที่ได้ให้การช่วยเหลือ
สนับสนุนและเป็นกำลังใจด้วยดีตลอดมา

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้ผู้สนใจการศึกษาทั้งหมด

วีรวรรณ ถิณะแก้ว

พฤษภาคม 2547

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	5
ประเด็นปัญหาการวิจัย.....	6
ขอบเขตการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	8
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบ.....	8
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดการศึกษา.....	16
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	24
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	31
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	31
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	32
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	33
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	34

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	37
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง.....	37
ตอนที่ 2 ความคิดเห็นและการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ.....	41
ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ ในการจัดการศึกษานอกระบบ.....	63
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	66
สรุปผลการวิจัย.....	66
อภิปรายผล.....	74
ข้อเสนอแนะ.....	81
บรรณานุกรม.....	83
ภาคผนวก.....	88
ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือ.....	89
ข ตัวอย่างหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	91
ค แบบสอบถามการวิจัย.....	98
ประวัติผู้วิจัย.....	110

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 4.1	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล.....	38
ตารางที่ 4.2	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่เคยเข้าร่วมประชุมอบรม สัมมนาเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบ ตามหัวข้อการอบรมสัมมนา.....	40
ตารางที่ 4.3	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นต่อประเภท ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรนำมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ.....	41
ตารางที่ 4.4	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเหตุผล ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ	42
ตารางที่ 4.5	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามวัตถุประสงค์ในการ นำภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทบุคคลมาใช้ในการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบ	44
ตารางที่ 4.6	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามวิธีการในการ นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ	46
ตารางที่ 4.7	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นเกี่ยวกับ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ด้านการศึกษาพื้นฐาน	48
ตารางที่ 4.8	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นเกี่ยวกับ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ ในการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบ ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ	49
ตารางที่ 4.9	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต.....	50
ตารางที่ 4.10	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน	51
ตารางที่ 4.11	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบในภาพรวม.....	52

สารบัญตาราง (ต่อ)

หน้า

ตารางที่ 4.12	เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูการศึกษาจากระบบ ผู้นำชุมชนเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบ ด้านการศึกษาพื้นฐาน	53
ตารางที่ 4.13	เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูการศึกษาจากระบบ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบ ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ	55
ตารางที่ 4.14	เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูการศึกษาจากระบบ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบ ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต	57
ตารางที่ 4.15	เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูการศึกษาจากระบบ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบ ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน	59
ตารางที่ 4.16	การวิเคราะห์ความแปรปรวนความแตกต่างความคิดเห็นเกี่ยวกับ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาจากระบบ ของกลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การทำงานแตกต่างกัน	60
ตารางที่ 4.17	การทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ที่มีตำแหน่งหน้าที่การทำงานแตกต่างกันเป็นรายคู่	62

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษามีบทบาทในการพัฒนาเด็ก เยาวชน และประชาชน ให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพของชาติ ทั้งนี้ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เพราะการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่บุคคลจะนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิต ในการประกอบอาชีพและในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงชีวิต การที่จะให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพนั้น การจัดการศึกษาในระบบแต่เพียงอย่างเดียวไม่เป็นการเพียงพอ เพราะบุคคลไม่สามารถเข้าเรียนในสถานศึกษาได้ ตลอดเวลา เนื่องจากมีภารกิจการประกอบอาชีพ การเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมและภารกิจอื่น ๆ รูปแบบการศึกษาที่จะช่วยในการส่งเสริมการประกอบอาชีพหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลได้มากก็คือการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเฉพาะการศึกษานอกระบบสามารถช่วยเสริมเติมเต็มและต่อเนื่องจากการศึกษาในระบบได้ และเป็นการศึกษาที่ช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้แม้จะอยู่ในวัยทำงานแล้ว หรือวัยสูงอายุ

การศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย ไม่จำกัดเพศ อาชีพ วัย ประสบการณ์ความสนใจและพื้นฐานทางการศึกษา หลักสูตร รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล เนื้อหา และหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและ ความต้องการของกลุ่มเป้าหมายใน ชุมชน เป็นการศึกษาที่มีบริบทเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนแต่ละคนตั้งแต่เกิดจนตาย เกี่ยวข้องกับสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง วัฒนธรรมและความเชื่อ ตลอดจนถึงสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์ตามความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ดังนั้น การดำเนินกิจกรรมการศึกษานอกระบบย่อมจะต้องมีการพัฒนารูปแบบและวิธีการดำเนินงานการเรียนการสอน บุคลากร ตลอดจนเทคนิควิธีการ และการวัดประเมินผล ให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนหรือท้องถิ่นอยู่เสมอ

ในปัจจุบันการจัดการศึกษานอกระบบ มิใช่จัดเพื่อให้ประชาชนสามารถอ่านออกเขียนได้ หรือมุ่งที่จะให้ได้รับความรู้ ทักษะ หรือการเปลี่ยนแปลงเจตคติของผู้เรียนเท่านั้น

กระบวนการส่งเสริมการคิดค้น และแสวงหาทางเลือกที่เหมาะสมแก่มนุษย์ ที่เปลี่ยนแปลงไปตาม สภาพการณ์ของสังคม สิ่งแวดล้อมและกาลสมัย การศึกษานอกระบบจะมีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้อง และเปิดโอกาสทาง การศึกษาแก่ประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียนมากขึ้น เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความ รู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ พัฒนาอาชีพ พัฒนาทักษะชีวิต พัฒนาสังคมและชุมชนทราบข่าวสารข้อมูลที่ทันต่อเหตุการณ์ นำความรู้มาประยุกต์ใช้กับเครื่องมือที่ ทันสมัย และรู้จักแสวงหาข้อมูลเพื่อนำมาประกอบในการตัดสินใจ เพื่อที่จะทำให้ดำรงชีวิตอยู่ใน สังคมได้อย่างเป็นสุข สามารถนำไปพัฒนาปรับปรุงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชนให้ดีขึ้น

จากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 จำนวนนักเรียนนักศึกษาที่สมัครเข้าเรียนใหม่ ระดับ การศึกษาต่าง ๆ ในปีการศึกษา 2541 ต่ำกว่าเป้าหมายที่วางไว้ทุกระดับ อัตราการเข้าเรียนต่อในชั้น มัธยมศึกษาต้นและมัธยมปลาย โดยเฉพาะระดับมัธยมปลาย และมัธยมศึกษาอาชีวศึกษา การใช้จ่ายเพื่อการ ศึกษาหาความรู้ เช่น การซื้อหนังสือ การอบรมสัมมนาของประชาชน ซึ่งปกติมีน้อยกว่าประเทศอื่น อยู่แล้วยิ่งลดลงไปอีก การจัดการศึกษาหลักสูตรส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาความรู้ระดับชาติและสากล จนแทบจะไม่มีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียน จนทำให้ผู้เรียน ไม่รู้จักตัวเอง ไม่รู้จักชุมชน ไม่รู้ว่าความเป็นไทยคืออะไร ท้องถิ่นของตนมีความเป็นมาอย่างไร มีทรัพยากรอะไรบ้าง และยังมีขาด บุคคลากร ที่มีความสามารถเพียงพอในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การเรียนการสอนยังเน้นความ จำมากกว่าการฝึกฝนให้เกิดทักษะ หรือการศึกษาค้นคว้าเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้เป็นพื้นฐานการ เรียนรู้ตลอดชีวิต การบริหารจัดการเป็นลักษณะศูนย์รวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง ทำให้ไม่มีความคล่อง ตัวในการบริหารงาน การจัดการศึกษาไม่ตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่น ไม่เอื้อให้ ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและรับผิดชอบในการจัดการศึกษาในท้องถิ่น (วิไล ตั้งจิตสมคิด 2544: 64)

ด้วยสาเหตุดังกล่าวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ 2542 มาตราที่ 57 จึงได้ บัญญัติให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัด การศึกษา โดยนำประสบการณ์ความรู้ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา การให้ความสำคัญกับชุมชนการให้เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยจัด กระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนตามมาตรา 29 ได้บัญญัติไว้ว่า ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัวยุวมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัด กระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ข้อมูล

ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน (พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542: 29)

นอกจากนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) ได้เคยแบ่งประเภทการศึกษานอกระบบออกเป็น 3 ประเภท คือ การศึกษาด้านความรู้พื้นฐาน การศึกษาด้านทักษะอาชีพ และการศึกษาด้านบริการข่าวสารข้อมูล ซึ่งกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้มีนโยบายให้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด นำภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นและกระจายอยู่ในหมู่บ้านต่าง ๆ มากมาย มาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพราะนอกจากจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในพื้นที่แล้ว ยังช่วยประหยัดงบประมาณ และยังเป็นโอกาสให้มีการสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญาในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สนับสนุนชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนหรือท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง (ทองอยู่ แก้วไทรสยะ 2544: 27)

ในปีงบประมาณ 2546 กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดทิศทางการจัดการศึกษาให้กับประชาชนนอกระบบโรงเรียนให้ได้รับการศึกษาต่อเนื่อง และได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยจัดแบ่งกิจกรรมการศึกษานอกระบบออกเป็น 4 ประเภทคือ กิจกรรมการศึกษาพื้นฐาน กิจกรรม การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ กิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2546: 7)

จากบทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและการแบ่งกิจกรรมการศึกษานอกระบบออกเป็น 4 ประเภทล้วนแต่ชี้ให้เห็นความสำคัญของการนำภูมิปัญญาไทยมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการจัดทำสาระสำคัญของหลักสูตรที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนไว้อย่างชัดเจน ในอนาคต จึงมีแนวโน้มว่าจะมีการนำภูมิปัญญามามีส่วนร่วมในการศึกษามากขึ้น ในส่วนของการศึกษานอกระบบได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์หลายด้าน เช่น สาขาวิชาชีพการเกษตร สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม สาขาศิลปกรรม สาขาภาษาและวรรณกรรม และสาขาศาสนาและประเพณี เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น โดยทั่วไปจะหมายถึง องค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เกิดจาก การสั่งสมประสบการณ์ของผู้คนในท้องถิ่นผ่านกระบวนการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลา อันยาวนาน จนเป็นข้อสรุปของความรู้ที่ยึดถือสืบทอดต่อ ๆ กันมา การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร เป็นวิทยากร และเป็นสื่อเพื่อการศึกษา ย่อมทำให้เกิดกระบวนการเชื่อมโยงการเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งกิจกรรมทางการศึกษาและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

การสืบทอดประสบการณ์ต่าง ๆ จากอดีตจนถึงปัจจุบันที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสายอันเกิดจากภูมิปัญญาที่สะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงในทุกสาขาวิชา ไม่แยกเป็นวิชา ๆ สามารถนำความรู้ในวิถีชีวิตของชุมชนมาผสมกลมกลืนให้เกิดความรู้เชื่อมโยงกันหมดและนำมาใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา (ประเวศ วะสี 2530: 75)

จังหวัดนนทบุรีเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เป็นดินแดนแห่งความสมบูรณ์ด้วยผลไม้ที่ขึ้นชื่อ และเป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมที่เก่าแก่แห่งหนึ่งในประเทศไทย มีหลักฐานรูปแบบศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ภาพจิตรกรรมฝาผนัง โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ปรากฏอยู่ในพระอาราม พระวิหาร โบราณสถานต่าง ๆ มากมาย มีประชากรประกอบด้วยชาวไทยที่สืบเชื้อสายมาจากหลายเชื้อชาติ ทั้ง ไทย จีน มอญ แขก จึงเป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมและประเพณีที่สำคัญ ๆ มีภูมิปัญญาท้องถิ่นมากมายหลายแขนง เป็นที่ยอมรับและรู้จักกันโดยทั่วไป อีกทั้งการที่นนทบุรีเป็นจังหวัดที่อยู่ในเขตปริมณฑล ได้รับการพัฒนาให้เป็นเมืองหลักในการขยายความเจริญของกรุงเทพมหานคร มีการคมนาคมขนส่งทั้งทางบกและทางน้ำ มีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบทุกอำเภอ โดยมีผู้เรียนมากถึง 52,523 คน (รายงานสถิติจังหวัดนนทบุรี พ.ศ 2544) ประชากรมีอาชีพที่หลากหลาย มีการพัฒนารูปแบบการดำเนินวิถีชีวิตที่ได้รับจากการถ่ายทอดความรู้จากบรรพบุรุษมาผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งมีการพัฒนาปรับปรุงให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน มีการเผยแพร่และพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยชุมชนของจังหวัดนนทบุรี มีการพัฒนาอาชีพตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาไทยหลายสาขา ซึ่งผ่านกระบวนการพิจารณาคัดเลือกจากเวทีประชาคมตำบล ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น และจากการที่มีผู้รู้ หรือผู้มีประสบการณ์ในหลายสาขาอาชีพ จึงน่าที่จะนำความรู้จากบุคคลต่าง ๆ เหล่านี้มาช่วยในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ เพื่อพัฒนาความรู้ และทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายหรือชุมชนมากยิ่งขึ้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จึงเป็นมูลเหตุจูงใจให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการศึกษาถึง แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบของจังหวัดนนทบุรี เพื่อให้ได้แนวทางที่จะ นำไปสู่การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด

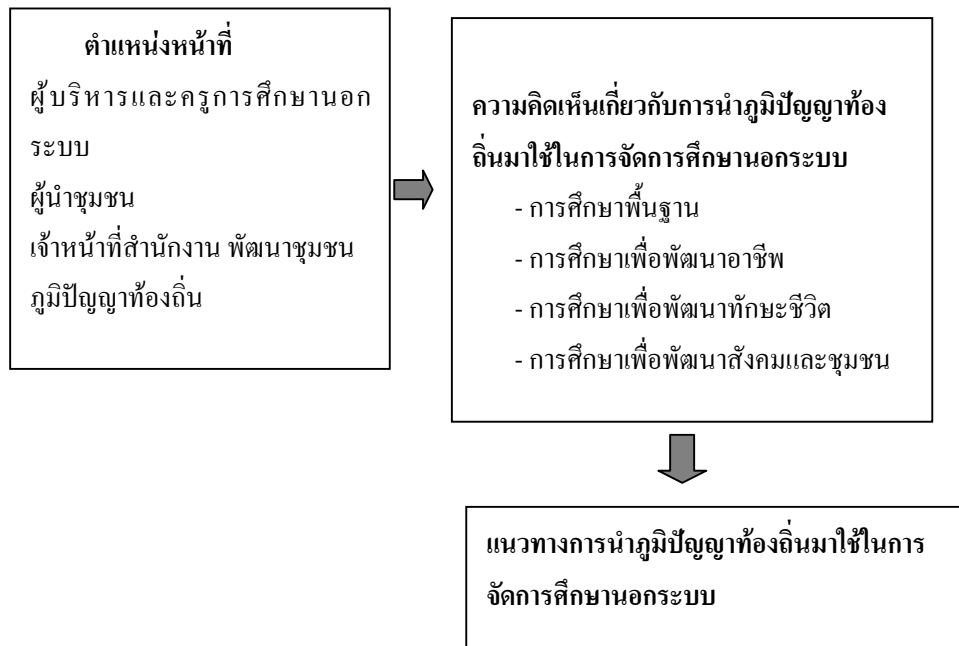
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

2.1 เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูการศึกษาจากระบบ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดการศึกษาจากระบบ

2.2 เพื่อนำเสนอแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาจากระบบ

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ประเด็นปัญหาการวิจัย

4.1 ผู้บริหารและครูการศึกษาในระบบ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ

4.2 มีแนวทางอย่างไรในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ

5. ขอบเขตการวิจัย

5.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบ ประกอบด้วยผู้บริหารและ ครูการศึกษาในระบบ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน/ตำบล/อำเภอของจังหวัดนนทบุรี

5.2 การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและครูการศึกษาในระบบ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในช่วงปีงบประมาณ 2546

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการศึกษานอกระบบ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชากรนอกโรงเรียน โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องอายุ อาชีพ พื้นฐานการศึกษา การจัดการกิจกรรมการศึกษามีวัตถุประสงค์ในการเรียนที่ชัดเจน มีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับสภาพความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ในเรื่องหลักสูตร เวลาเรียน สถานที่เรียน วิธีเรียน เน้นการเรียนเรื่องที่เป็นสภาพปัจจุบัน เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน และเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือพัฒนาทักษะอาชีพในด้านต่างๆ ประกอบด้วย การศึกษาพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน

ผู้นำชุมชน หมายถึง กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นตัวแทนจากประชาชนในชุมชนหรือท้องถิ่นในเขตเทศบาล คือ คณะเทศมนตรี นอกเขตเทศบาล คือ คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่เข้ามาร่วมมือบทบาทในการช่วยบริหารงานของรัฐ

ทั้งในด้านการปกครอง ด้านการบริหาร ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม การศึกษาและวัฒนธรรมตลอดจน บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง บุคคลที่มีองค์ความรู้ที่ได้สั่งสมสืบทอดกันมา ประสบการณ์ แห่งองค์ความรู้ดังกล่าวสามารถนำมาใช้แก้ปัญหา ปรับตัว เรียนรู้ และมีการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอด มีการปรับปรุง ประยุกต์และเปลี่ยนแปลงพัฒนาจนเกิด ความรู้ใหม่ ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จนทำให้เกิด ประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ และดำเนินวิถีชีวิตปัจจุบันได้อย่างมีความสุข

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ หมายถึง วิธีการ แนวทาง หรือมาตรการที่เปิดโอกาสและสนับสนุน ให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยถ่ายทอดองค์ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การศึกษานอกระบบ

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 หน่วยงานการศึกษานอกระบบ สำนักงานพัฒนาชุมชน และองค์การบริหารส่วน ท้องถิ่น ได้แนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับกิจกรรมการศึกษาที่แต่ละหน่วยงานรับผิดชอบและสัมพันธ์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มี อยู่ในชุมชนอันเป็นการดำเนินงานตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ.2542

7.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบ สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ เป็นแนวทางในการ ส่งเสริม สนับสนุน ในด้านทรัพยากรท้องถิ่น งบประมาณ การฝึกอบรม สัมมนาและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างยั่งยืนสืบต่อไป รวมทั้ง เผยแพร่ให้หน่วยงาน อื่นได้ให้ความสำคัญ และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ เพื่อพัฒนาการศึกษาพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาพัฒนาทักษะอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม และชุมชน ต่อไป

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ จังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ความรู้ และแนวปฏิบัติจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบ
 - 1.1 การศึกษานอกระบบ
 - 1.2 การจัดการศึกษานอกระบบ
2. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการศึกษา
 - 2.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 2.2 การมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษา
 - 2.3 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา
 - 2.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบ

1.1 การศึกษานอกระบบ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมาย การศึกษานอกระบบ ไว้ในมาตรา 15 (2) ว่า การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2542: 9)

องค์การยูเนสโก (ม.ป.ป อัดสำเนา) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบว่าเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่จัดขึ้นทั้งหมดที่ครอบคลุมเนื้อหา ระดับ และวิธีการ ซึ่งอาจจัดแบบเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ตาม และอาจจะจัดขึ้นเพื่อเสริม เดิมเต็ม ทดแทน หรือต่อเนื่องจาก

การศึกษาที่เริ่มต้นในโรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย เป็นการศึกษาที่จะช่วยให้บุคคลซึ่งอาจ จะเรียกว่าผู้ใหญ่ได้พัฒนาความรู้ความสามารถ ให้มีความรู้ทางวิชาการและวิชาชีพ ซึ่งจะช่วยให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านทัศนคติและพฤติกรรมในการพัฒนาตนเอง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการ พัฒนาสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมโดยรวม

มัลคอมล์ โนวส์ (อ้างถึงใน ทองอยู่ แก้วไทรสะ 2544: 25) ได้ให้ความสำคัญของการ ศึกษาผู้ใหญ่เป็นอย่างมาก และได้อธิบายความหมายของการศึกษาผู้ใหญ่ว่า เป็นกระบวนการที่ ผู้ใหญ่ได้เรียนรู้ต่อไปอีกหลังจากที่ออกจากโรงเรียนภาคปกติไปแล้ว ซึ่งสถาบันทั่วไปมักจัดกิจกรรม ต่าง ๆ สำหรับผู้ใหญ่ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง

ฟิลลิป เอช คูมส์ (อ้างถึงใน ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์ 2537: 13) ได้นิยาม การศึกษา นอกกระบบว่า หมายถึงกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดไว้ในนอกระบบปกติที่ดำเนินการอยู่ โดยอาจจัดแยก ออกไปต่างหาก หรือจัดให้เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของกิจกรรมที่ใหญ่กว่า ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์ที่ จะตอบสนองความต้องการและความสนใจในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งในความหมายนี้ "การศึกษานอกระบบ" ถือว่าเป็นกิจกรรมการศึกษาทั้งหลายทั้งปวงที่จัดไว้อย่างเป็นระบบ แต่มา ดำเนินการนอกรอบของระบบปกติ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตามลักษณะที่เลือกสรรไว้กับ ประชากรกลุ่มย่อย ๆ นั้น โดยกลุ่มย่อยนี้อาจเป็นได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ นอกจากนี้ การศึกษานอก ระบบยังหมายถึง โปรแกรมส่งเสริมทางด้านเกษตร สโมสรเยาวชน และกลุ่มต่าง ๆ ที่มีเป้าหมาย ทางด้านการศึกษาของชุมชนด้านสุขภาพอนามัยอีกด้วย

จากความหมายของการศึกษานอกระบบดังกล่าว สามารถประมวลเป็นความหมาย โดยรวมได้ว่า การศึกษานอกระบบ เป็นกิจกรรมการศึกษาทุก ๆ ประเภทที่จัดขึ้นนอกเหนือจากการ จัดกิจกรรมทางการศึกษาในโรงเรียน ที่มีรูปแบบวิธีสอน

หลักสูตรที่ยืดหยุ่นทั้งระเบียบ กฎเกณฑ์และหลักสูตร ระยะเวลาของการจัดกิจกรรม เป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดบริการให้แก่ผู้ที่พลาดโอกาส ซึ่งการศึกษานอกระบบนี้มาจากความเชื่อ พื้นฐานหรือปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตที่ว่า บุคคลควรได้รับการศึกษาอย่างเป็นกระบวนการต่อ เนื่องตลอดชีวิต การศึกษาไม่ได้จบลงเมื่อบุคคลเรียนจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะการศึกษานอกระบบมีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะใน การประกอบอาชีพเพื่อที่จะได้นำไปปรับปรุงมาตรฐานชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจและสังคมให้ดีขึ้นตลอดชีวิต ดังนั้นการจัดการศึกษานอกระบบจะต้องคำนึงถึงความพร้อม และความ ต้องการของกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญ ความยืดหยุ่นของการจัดการศึกษานอกระบบดังกล่าว หากมี การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาร่วมในการจัดการศึกษา ก็จะช่วยให้เกิดประโยชน์อย่างมาก เพราะ บุคคลในชุมชนสามารถนำความรู้ความเข้าใจจากทักษะ และประสบการณ์ในอาชีพที่สั่งสมมานาน

ถ่ายทอดเพื่อการเรียนรู้ในการนำไปประกอบอาชีพ เพื่อแก้ไขปัญหา เพื่อพัฒนาวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และจากรูปแบบวิธีการประกอบอาชีพสาขาต่าง ๆ ที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง ก็จะสามารถอาศัยศักยภาพที่มีอยู่มาใช้แก้ไขปัญหาชีวิตได้ในท้องถิ่นและนำมาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบ เพื่อเกิดการพัฒนาร่วมกับการศึกษานอกระบบได้อย่างสมสมัย

1.2 การจัดการศึกษานอกระบบ

สุมาลี สังข์ศรี (2544: 93) ได้อธิบาย การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ว่า หมายถึงการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนปกติ เพื่อให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชากรนอกโรงเรียน ได้แก่ ประชากรก่อนวัยเรียน ประชากรที่อยู่ในวัยเรียนแต่พลาดโอกาสทางการศึกษา ในระดับต่าง ๆ ตลอดจนประชากรที่มีอายุพ้นวัยเรียนในระบบโรงเรียนไปแล้ว จนถึงผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมการศึกษามีวัตถุประสงค์ในการเรียนที่ชัดเจน โดยมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับสภาพความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย มีความยืดหยุ่นในเรื่องหลักสูตร เวลาเรียน สถานที่เรียน วิธีเรียน ในด้านผู้เรียนไม่มีข้อจำกัดในเรื่องอายุ อาชีพ พื้นฐานการศึกษา เน้นการเรียนเรื่องที่เป็นสภาพปัจจุบัน เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบมีทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

การศึกษานอกระบบจะมีบทบาทมากขึ้น ควรจะต้องมีมาตรการส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยต้องระดมกำลังจากทุกฝ่ายในสังคม หรือชุมชนให้เข้ามาช่วยจัดการ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 3 กล่าวถึงการจัดการศึกษายืดหลักดังนี้

- เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
- ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ในอดีต การจัดการศึกษานอกระบบ มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายประเภท เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ที่มีความแตกต่างกันหลากหลายด้าน ได้แก่ ในด้านถิ่นที่อยู่ เช่น ชาวเขา ชาวเล ชาวพื้นที่ราบ เป็นต้น ด้านอาชีพ อายุ ระดับการศึกษา กิจกรรมการศึกษานอกระบบที่หลากหลาย สามารถจัดกลุ่ม ได้ 3 ประเภท (ทองอยู่ แก้วไทรชะ 2544: 27) คือ

1) กิจกรรมประเภทให้ความรู้พื้นฐาน กิจกรรมในกลุ่มนี้เป็นกิจกรรมที่จัดเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความสามารถในการอ่าน - เขียน มีความรู้ในการคิดคำนวณ รู้เรื่องราวที่เป็น และเกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน สภาพแวดล้อม สังคม ประเพณีและวัฒนธรรม อันจะเป็นความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต หรือพัฒนาความรู้ในระดับสูงขึ้นไป ตัวอย่างกิจกรรมกลุ่มนี้ได้แก่ การสอนอ่าน - เขียน โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ การศึกษาผู้ใหญ่

แบบเบ็ดเสร็จ การศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญเทียบเท่าระดับชั้นประถม มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย (ซึ่งมีวิธีเรียนด้วยตนเอง เรียนโดยระบบทางไกล และเรียนแบบชั้นเรียน)

2) กิจกรรมประเภทการให้ความรู้และทักษะทางด้านวิชาชีพ กิจกรรมกลุ่มนี้ จัดขึ้นเพื่อให้ความรู้ ให้การอบรมทางด้านวิชาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เกี่ยวกับอาชีพในท้องถิ่น อาชีพที่เพิ่มพูนรายได้ ทั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะให้กลุ่มเป้าหมายได้มีความรู้ มีทักษะ ในวิชาชีพเฉพาะอย่างเพื่อนำมาปรับปรุงอาชีพของตน หรือสร้างอาชีพใหม่เพื่อเพิ่มพูนรายได้ ตัวอย่างกิจกรรมกลุ่มนี้ได้แก่ ช่างซ่อมวิทยุ โทรทัศน์ ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมเครื่องยนต์ ตัดเย็บเสื้อผ้า อาหาร ขนม ช่างฝีมือ พิมพ์ดีด การเลี้ยงไก่พื้นบ้าน การปลูกพืชหมุนเวียน การทอผ้า การทำเครื่องจักสาน ฯลฯ

3) กิจกรรมประเภทให้บริการข่าวสารข้อมูล กิจกรรมประเภทนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้รับความรู้ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ที่ทันต่อเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เช่น ข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตร ราคาผลผลิต ข่าวสารบ้านเมือง สุขภาพอนามัย สิ่งแวดล้อม ฯลฯ การบริการข่าวสารความรู้ อาจทำโดยการเผยแพร่ผ่านสื่อความรู้ต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ โบปปลิว โปสเตอร์ หนังสือ รายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ หรืออาจจัดกลุ่ม ให้ความรู้วิทยุทวารในบางเรื่อง กิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หอกระจายข่าว พิพิธภัณฑสถานเคลื่อนที่ เป็นต้น

เมื่อสภาพการณ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว วิธีการเรียนรู้ที่หน่วยงานของรัฐต้องจัดเป็นหน่วยเคลื่อนที่เข้าไปยังชุมชนจะไม่เหมาะสมและไม่ทันกับการนำไปใช้ ประชาชนสามารถแสวงหาความรู้ได้จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ดังนั้น ในปีงบประมาณ 2546 กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดนโยบายในการจัดกิจกรรมทางการศึกษานอกโรงเรียนอันเนื่องมาจากการปฏิรูประบบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ การปฏิรูประบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลง ด้านการเมือง การปกครอง และสิ่งแวดล้อม ได้กำหนดทิศทางในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อให้บริการกลุ่มเป้าหมายประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ในอันที่จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมและชุมชนอย่างยั่งยืน โดยได้จัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนไว้ 4 ประเภทดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2546:1,3,54,76,110)

- 1) จัดการศึกษาพื้นฐาน
- 2) จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ
- 3) จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต

4) จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน

กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานตามนโยบายให้สถานศึกษาใช้เป็นทิศทางในการปฏิบัติงาน ดังนี้

1) การศึกษาพื้นฐาน

มีสาระสำคัญในการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายนอกระบบโรงเรียน ด้วยรูปแบบ วิธีการที่เหมาะสม และมีสาระหลักสูตรที่หลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต การทำงานและการศึกษาต่อเนื่องก่อให้เกิดชีวิตที่มั่นคงและสามารถอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยนัยดังกล่าวการศึกษาพื้นฐานจึงมีขอบเขตที่กว้างขวาง ครอบคลุมกว่าการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนดให้ผู้เรียนต้องได้รับการศึกษาตามหลักสูตรที่กำหนดไม่น้อยกว่า 12 ปี การจัดการศึกษาพื้นฐานจึงครอบคลุมเนื้อหาสาระตั้งแต่การส่งเสริมการรู้หนังสือ การศึกษาในหลักสูตรเทียบเท่า การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาต่อเนื่องที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายอย่างหลากหลาย รวมทั้งความรู้และทักษะทางด้านคอมพิวเตอร์

แนวทางการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

(1) พัฒนาการจัดการเรียนการสอนการศึกษานอกโรงเรียน เน้นรูปแบบการศึกษาแบบพบกลุ่มให้ความสำคัญกับจิตวิทยาผู้ใหญ่ ตลอดจนความแตกต่างและความต้องการของผู้เรียน

(2) พัฒนาระบบการศึกษาทางไกล เพื่อเป็นทางเลือกให้กับกลุ่มเป้าหมายทั้งในและต่างประเทศ โดยจัดให้มีระบบการเรียนการสอนจากสื่อทางไกล หลากหลายวิธี การสอนเสริม และการพบกลุ่มอย่างเป็นระบบ

(3) ส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาพื้นฐานเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการพัฒนาผู้เรียน และวิธีการเรียนการสอน ดังนี้

ก พัฒนาผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ของการเรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเกณฑ์ โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาสาระ และวิธีการเรียนรู้และบูรณาการเนื้อหาสาระ เช่น สาระวิชา คุณธรรม จริยธรรม จิตสำนึกสาธารณะ สุขภาพอนามัย การกีฬา ให้เข้ากับวิถีชีวิตจริง

ข วิธีการเรียนการสอน พัฒนาวิธีการเรียนการสอนการศึกษาพื้นฐาน โดยใช้ชุมชน เป็นฐาน บูรณาการเนื้อหาเข้ากับวิถีชีวิตจริง ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ รวมทั้งมีวิธีการทำงานแบบโครงการ

ค ให้มีการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาระดับชาติตามที่หลักสูตรกำหนด

ง ผลิตและจัดหาสื่อการศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อให้บริการในแหล่งการเรียนรู้แต่ละประเภทอย่างทั่วถึง

การจัดการศึกษาพื้นฐานมีขอบเขตในการจัด 3 ด้าน คือ การส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือ การศึกษาต่อเนื่อง และการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

2) การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ

การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะ ในการประกอบอาชีพของบุคคล และกลุ่มบุคคล ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในชีวิตที่แตกต่างกัน โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

(1) การเรียนรู้อาชีพแบบองค์รวมที่ประชาชน ครูการศึกษา นอกระบบ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน

(2) การออกแบบการเรียนรู้อาชีพตามลักษณะของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ในรูปแบบการฝึกทักษะอาชีพ การเข้าสู่อาชีพ การพัฒนาอาชีพ และการพัฒนาอาชีพด้วยเทคโนโลยี

(3) การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงที่บูรณาการกับวิถีชีวิต โดยใช้กระบวนการคิด ทำ จำ แก้ปัญหา และพัฒนา

(4) การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพที่พัฒนาศักยภาพของบุคคลและชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต โดยส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพ สร้างเครือข่ายอาชีพ มีระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้และประสบการณ์การทำอาชีพ ภายใต้วัฒนธรรมของชุมชน มีกลยุทธ์เพื่อการแข่งขันของชุมชน เป็นชุมชนที่ใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการและพัฒนาอาชีพ

แนวทางการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ

1. การฝึกทักษะอาชีพ
2. การเข้าสู่อาชีพ
3. การพัฒนาอาชีพ
4. การพัฒนาอาชีพด้วยเทคโนโลยี

3) การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต

มีนโยบายเพื่อส่งเสริม สนับสนุน และจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีสาระสอดคล้องกับบริบทของสังคมและประเทศ เพื่อให้ประชาชนมีทักษะชีวิตที่จำเป็น และสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งที่หน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียนจัดเอง และร่วมมือหรือสนับสนุนให้หน่วยงาน หรือบุคคลอื่นๆ จัดและสนับสนุนให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายเข้ารับบริการตามความเหมาะสม

แนวทางการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของสถานศึกษาการพัฒนาทักษะชีวิตเป็นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีความรู้ เจตคติ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การจัดกิจกรรมทักษะชีวิตให้ได้ผล ต้องมีการประสานงานเพื่อนำทุนทางสังคมและทรัพยากรภายนอกมาร่วมจัดกิจกรรมทักษะชีวิต

กระบวนการจัดกิจกรรมทักษะชีวิตไม่ใช่แค่เชิญวิทยากรมาบรรยายให้ฟังเพียงอย่างเดียว แต่ควรใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยให้กลุ่มเป้าหมายได้ฝึกคิดวิเคราะห์ เช่น ใช้กิจกรรมเวทีประชารัฐ ให้ชาวบ้านร่วมคิด เพื่อกำหนดเป็นเนื้อหาที่จะนำมาพัฒนาทักษะชีวิต เมื่อคิดแล้วต้องมีการฝึกปฏิบัติจริงคือ ลงมือทำ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่นำไปสู่การจำหากทำแล้วประสบปัญหาต้องฝึกกระบวนการแก้ปัญหาให้กับกลุ่มเป้าหมาย เมื่อกลุ่มเป้าหมายผ่านกระบวนการทั้ง 4 ขั้นดังกล่าว ก็จะสามารพัฒนาทักษะชีวิตของตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้ต่อไป

ในการจัดกิจกรรมทักษะชีวิต สถานศึกษาควรมีหลักในการจัดกิจกรรมดังนี้

- (1) การจัดกิจกรรมโดยยึดกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก
- (2) การจัดกิจกรรมโดยยึดทักษะชีวิตพื้นฐานที่จำเป็น 4 ด้านเป็นหลัก ได้แก่
 - ทักษะชีวิตด้านสุขภาพอนามัย
 - ทักษะชีวิตด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
 - ทักษะชีวิตด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - ทักษะชีวิตด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะ
- (3) การจัดกิจกรรมโดยยึดประเด็นปัญหาในชุมชนท้องถิ่นเป็นหลัก
- (4) การจัดกิจกรรมโดยยึดนโยบายรัฐ หรือเอกลักษณ์ของชาติเป็นหลัก

4) การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน

มีนโยบายเพื่อเร่งรัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน บูรณาการความรู้และทักษะการดำรงชีวิต เพื่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ นำไปสู่สังคมที่เข้มแข็ง มีความเอื้ออาทรต่อกัน และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

แนวทางการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน

สถานศึกษาต้องตระหนักว่า การพัฒนาสังคมและชุมชนโดยรวมได้นั้น จะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในชุมชนและกลไกทุกภาคส่วนของชุมชนรู้จักรับผิดชอบและเห็นถึงความสำคัญในการร่วมกันฟื้นฟู พัฒนาชุมชนของตนเอง สำหรับภารกิจของหน่วยงานการศึกษานอกระบบให้ความสำคัญต่อการใช้กระบวนการทางการศึกษาส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ และบูรณาการความรู้ ประสบการณ์ และทักษะอาชีพ เข้ามาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคม

และชุมชน รวมทั้งมุ่งพัฒนาการเรียนรู้ของคนในชุมชนให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาสังคมและชุมชนโดยรวมด้วย ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมการศึกษา เพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน จึงควรพิจารณาร่วมกับชุมชน กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนในชุมชนนั้น ๆ ว่าเป็นหลักสำคัญในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องและเหมาะสม เพื่อมุ่งไปสู่การพัฒนาสังคมและชุมชนโดยรวมได้ต่อไป โดยมีกิจกรรมเป็นจุดเน้นของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ดังนี้

- (1) ด้านเศรษฐกิจ โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้จัดกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน
พึ่งตนเอง
- (2) ด้านการเมือง โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้จัดกิจกรรมส่งเสริม
ประชาธิปไตยในวิถีชีวิต
- (3) ด้านสังคม โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้จัดกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้
- (4) ด้านสิ่งแวดล้อม โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้จัดกิจกรรมรักษ์พลังงาน
และสิ่งแวดล้อม
- (5) ด้านศิลปวัฒนธรรม ธรรมะเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชนและอื่น ๆ

สำหรับองค์ประกอบของเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองจะมีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล มีการใช้เทคโนโลยีผสมผสานกับภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อริเริ่มสร้างสรรค์ เพิ่มผลผลิต เพิ่มคุณภาพสินค้า เข้าสู่ความเป็นสากล สามารถขยายตลาดจากตลาดในชุมชน ไปสู่ภายนอกชุมชน

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนที่ตอบสนองนโยบายการจัดการศึกษาทั้ง 4 ประเภท ดังกล่าว กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดหลักการไว้ เพื่อ สร้างชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมจำหรือสร้างองค์ความรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมกันพัฒนา ร่วมรับประโยชน์ ร่วมภาคภูมิใจในเกียรติและศักดิ์ศรีของชุมชน ซึ่งในการดำเนินงานก็จะมี การนำภูมิปัญญา ปรชาญท้องถิ่นเข้ามาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการพัฒนาในขั้นตอน คิด ทำ จำ แก้ปัญหา และพัฒนาการบริหารจัดการการศึกษานอกโรงเรียน โดยสถานศึกษากกรมการศึกษานอกโรงเรียน จะจัดการศึกษาให้กับกลุ่มเป้าหมาย ในรูปแบบโครงการที่บูรณาการสาระความรู้ทางด้านการศึกษาพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ การทำงาน การประกอบอาชีพ ในรูปแบบที่หลากหลาย เหมาะสมกับสภาพกลุ่มเป้าหมายและชุมชน โดยการบริหารจัดการ ต้องดำเนินการภายในความคิดการบริหารแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงระบบบริหารแบบต่างๆ ให้เข้ากับการจัดกิจกรรมการศึกษาทั้ง 4 ประการ อย่างสมดุลและไม่แยกส่วนอย่างเด็ดขาด

เพื่อจะได้เกิดพลังในการปฏิบัติงาน และประชาชนก็จะได้รับประโยชน์อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการต่อการนำไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน

2. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ

2.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของภูมิปัญญาไทย (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2545: 135) ครอบคลุมคำว่าภูมิปัญญา ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย ซึ่งผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการต่าง ๆ ได้ให้ความหมายไว้พอสรุปได้ดังนี้

คำว่าภูมิปัญญาตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า wisdom ซึ่งมีความหมายว่า ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ เป็นความรู้ที่มีคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน ในวิถีดั้งเดิมนั้นชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งเป็นส่วน ๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กับการทำมาหากิน การอยู่ร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนา พิธีกรรมและประเพณี ฯลฯ

ภูมิปัญญาเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต และเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากิน และพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ เป้าหมายก็คือ เพื่อให้เกิดความสุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชน หมู่บ้าน และในส่วนที่เป็นปัจเจกของชาวบ้านเอง ถ้าเกิดปัญหาด้านความไม่สมดุลกันขึ้นก็จะก่อให้เกิดความไม่สงบสุข เกิดปัญหาในหมู่บ้านและชุมชน

ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ตรงกับภาษาอังกฤษว่า (Popular wisdom) หรือ (Local wisdom) เป็นองค์ความรู้ที่สั่งสมสืบทอดกันมาจากประสบการณ์และความสามารถที่ใช้แก้ปัญหา ปรับตัว เรียนรู้ และมีการสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ เป็นแก่นของชุมชนที่จรรโลงให้อยู่รอดจนถึงปัจจุบัน ภูมิปัญญาเป็นความรู้ของชาวบ้านซึ่งได้มาจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับประยุกต์และเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดความรู้ใหม่ ตามสภาพการณ์ทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (2539: 1-10) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า เป็นองค์ความรู้ ความสามารถของชาวบ้านที่สั่งสมสืบทอดกันมาอันเป็นศักยภาพหรือความ

สามารถที่จะแก้ปัญหา จัดการปรับตัวเรียนรู้และมีการสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ หรือคือแก่นของชุมชน ที่จรรโลงชุมชนให้อยู่รอดจนถึงปัจจุบัน

บทบาทของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ

- 1) พัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นร่วมกับโรงเรียนหรือหน่วยงานในท้องถิ่น
- 2) วางแผนจัดการเรียนรู้ร่วมกับครูผู้สอน
- 3) ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตให้กับผู้เรียน

จะเห็นได้ว่าลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะนำไปสู่การเรียนการสอน คือ เป็นองค์ความรู้และประสบการณ์ที่มีส่วนของคุณธรรม จริยธรรมสอดแทรกอยู่ด้วย และสร้างสรรค์ประโยชน์สุขให้แก่คนและสังคมอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประเวศ วะสี (2534: 81-86) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า ภูมิปัญญาเกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้มายาวนาน ความรู้ด้านต่างๆจะเชื่อมโยงกันไปหมด ไม่ได้แยกแยะเป็นรายวิชาตามที่เรียนกันในชั้นเรียน ดังนั้น ความรู้เกี่ยวกับ เศรษฐกิจ อาชีพ ความเป็นอยู่ ค่าใช้จ่าย การศึกษา และวัฒนธรรมจะผสมกลมกลืนและเชื่อมโยงกัน

2.2 การมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษา

เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทบุคคล เป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญของชาติ เป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมานาน เป็นหนึ่งในประชากรของชุมชน ที่มีบทบาทและควรได้รับการยกย่อง เป็นผู้ที่สามารถช่วยในการบริหารจัดการ ดำเนินงาน เป็นวิทยากรผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้สั่งสม รับการถ่ายทอดและพัฒนาประสบการณ์ความรู้ความสามารถจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองและธรรมชาติ มาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในแนวทางที่สอดคล้องกับธรรมชาติและวิถีชีวิตชาวบ้าน

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (ม.ป.ป.) ได้ตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าว จึงได้กำหนดแนวทางที่ควรจะดำเนินการ ดังนี้

- 1) การทำความเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยอันดับแรกควรส่งเสริมเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น จากนั้นควรจัดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ได้ไปเยี่ยมชม ศึกษาดูงาน พบปะสนทนากับปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ที่มีผลงานที่น่าชื่นชม น่าสนใจต่าง ๆ นอกจากนี้ควรให้โอกาสไปร่วมกิจกรรมของชุมชนที่ปราชญ์ชาวบ้านได้จัดขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นการศึกษาอย่างมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง สำหรับเป็นพื้นฐานอันมั่นคงในอันที่จะร่วมวางแผนดำเนินการส่งเสริมพัฒนา พื้นฟู สืบทอดเกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

2) การเก็บรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยประสานกับศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอทุกแห่ง ขอความร่วมมือเก็บข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่มากมายหลากหลาย ตามหมู่บ้านทั่วประเทศอย่างจริงจัง โดยการเดินทางไปสืบค้น สอบถาม ขอความร่วมมือจากชาวบ้านเพื่อให้ได้ข้อมูลมา แล้ววิเคราะห์ระบบจัดพิมพ์ในรูปแบบของสื่อ เอกสารหรือสิ่งเผยแพร่ อื่น ๆ สำหรับการศึกษา ส่งเสริม เผยแพร่ ค้นคว้า วิจัยในระดับลึกต่อไป

3) การศึกษา ค้นคว้า วิจัย โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ในรากเหง้าพื้นเพ ของภูมิปัญญาในแต่ละด้านในแต่ละท้องถิ่นอย่างแท้จริง ทั้งนี้โดยเน้นให้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นพิเศษ

4) การส่งเสริมเผยแพร่ โดยรวบรวมองค์ความรู้ที่เหมาะสมแล้วเลือกสรรอย่าง พิถีพิถัน ระมัดระวังที่เหมาะสมในแต่ละประเด็น แต่ละลักษณะนำมาจัดทำสื่อเพื่อทำการเผยแพร่ ทางสื่อมวลชนทุกสาขาตามโอกาสอันเหมาะสม โดยมีเป้าหมายเผยแพร่ในประเทศเพื่อส่งเสริมให้ ชาวบ้านนำความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้น ไปสืบทอดปรับปรุงแก้ไขให้ทันสมัย ส่วนการเผยแพร่ ไปสู่ต่างประเทศ เพื่อให้เห็นถึงศักดิ์ศรีอันดงามของปราชญ์ชาวบ้านไทย และเกียรติภูมิของชาติไทย เป็นสำคัญ

5) การสนับสนุนคืนภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่ชาวบ้าน โดยการยอมรับในการมี ภูมิปัญญาของชาวบ้าน ไม่ดูถูกดูแคลนว่าโง่เขลา ยอมรับในศักยภาพให้เป็นตัวของตัวเอง ให้มี อิสระในการตัดสินใจได้อย่างมีศักดิ์ศรี เลิกบงการ เลิกครอบงำชาวบ้าน โดยการยกย่องชาวบ้าน ให้กำลังใจในผลงานที่เขาคิดทำ เป็นการเสริมแรงให้มีความเชื่อมั่นว่าเขามีความสามารถในการ ช่วยตนเองได้เหมือนอย่างอดีตที่ผ่านมา ผู้สนับสนุนควรเดินทางไปฟังชาวบ้านพูด ไปศึกษาความ รู้จากชาวบ้าน ไปร่วมทำงานกับชาวบ้าน ช่วยเหลือสนับสนุนในกิจกรรมที่ชาวบ้านคิด ชาวบ้าน ทำด้วยความเคารพ

6) การประสานแผนเพื่อสร้างเครือข่ายการดำเนินงาน โดยการประสานกับหน่วย งานทั้งภาครัฐและเอกชน ให้มีการร่วมมือกันไปศึกษาข้อมูล หาความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจาก ปราชญ์ชาวบ้าน แล้วสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกัน และกันของชาวบ้าน แล้วสร้างเครือข่ายให้มีการเชื่อมโยงสืบทอดความรู้ ร่วมผนึกกำลังกันแบ่ง งานกันทำตามศักยภาพของปราชญ์แต่ละท้องถิ่นแต่ละด้าน โดยหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้การ สนับสนุนอย่างจริงจัง

ในชุมชนหรือท้องถิ่นต่าง ๆ โดยทั่วไปในปัจจุบันนี้ ได้ให้ความสำคัญต่อชุมชน ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถให้เกิดการพัฒนา

ชุมชนและชนบทเพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชน เศรษฐกิจและสังคมให้มีวิถีชีวิตที่ดีขึ้น รัฐจึงได้ส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้เป็นเครือข่าย เพื่อสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือบุคคลทั่วไป เข้ามาร่วมมือทางด้านการศึกษา ตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ซึ่งได้ระบุถึงการพัฒนาระบบการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน โดยมีแนวทางและมาตรการดำเนินงาน ดังนี้

1) รัฐและเอกชนส่งเสริมและพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้สามารถคิดวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา สามารถกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวคิดและทิศทางการพัฒนาชุมชนและทิศทางการเผชิญการเปลี่ยนแปลง

2) หน่วยงานของรัฐ สถาบันการศึกษาและองค์กรชุมชนสนับสนุนความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้นำและปราชญ์ชาวบ้านในการจัดการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างเต็มที่

3) ให้สถาบันศาสนาเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาจิตใจ กระบวนการเรียนรู้และการแก้ปัญหาของชุมชน / จังหวัด การจัดการศึกษา รวมทั้งการพิทักษ์สิทธิเด็กทางการศึกษาร่วมกับครอบครัว ชุมชนและโรงเรียน ตลอดจนสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างพหุภาคี ได้แก่ ชุมชน สถาบันศาสนา หน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน ภูมิปัญญาชาวบ้าน

4) สถานศึกษาและครูต้องให้คำแนะนำและวิธีการให้ครอบครัว ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ทั้งกิจกรรมในหลักสูตรของโรงเรียน และการเสริมหลักสูตรต่างๆ

5) กระทรวงศึกษาธิการจำเป็นต้องพัฒนาระบบการเทียบความรู้ของผู้เรียนในชุมชน เพื่อแสดงถึงการยอมรับในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

6) สถาบันการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาค ในท้องถิ่น ประสานกับชุมชนเร่งพัฒนาองค์ความรู้ที่หลากหลาย เพื่อเสริมการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของบุคคลและชุมชน รวมทั้งขยายเครือข่ายโดยรัฐหรือสถาบันต่างๆในสังคม จัดสรรและระดมทรัพยากรเพื่อจัดตั้งกองทุนพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน

แนวทางของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ล้วนมุ่งตอบสนองวัตถุประสงค์ "เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและประชาชนที่ที่พลาดโอกาสทางการศึกษา ให้มีความสามารถในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนร่วมกันอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาและมีการประสานการเรียนรู้ร่วมกันเป็นเครือข่ายอันเป็นการสร้างองค์กรชุมชนให้เข้มแข็งและเป็นรากฐานกระบวนการประชาธิปไตย" และตอบสนองเป้าหมาย "การประสานและขยายเครือข่ายการพัฒนาเอกชน และสถาบันอื่นๆทางสังคมเข้ามามีส่วนร่วมใน

การพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน" ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญในเรื่องภูมิปัญญาไทยเป็นอย่างยิ่ง

2.3 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา หมายถึง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยการนำกิจกรรมที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือเชิญเจ้าของภูมิปัญญาเข้าร่วมในการจัดการเรียนการสอน (กองวิจัยการศึกษา กรมวิชาการ 2542: 45)

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา หมายถึง มาตรการที่จะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปถ่ายทอดไว้ในหลักสูตรกลางหรือหลักสูตรท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างเนื้อหาสาระเกี่ยวกับภูมิปัญญาสากลเป็นสำคัญ เพื่อให้ให้นักเรียนและนักศึกษาทุกระดับได้เรียนรู้คุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาไทย ควบคู่ไปกับภูมิปัญญาสากล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

ในการจัดการศึกษาจะต้องมีการจัดการเรียนการสอนและในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านนั้น กรมวิชาการ (2539: 23) ได้เสนอวิธีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ ดังนี้

- 1) ควรมีการวางแผนร่วมกันระหว่างครูผู้สอนและปราชญ์ท้องถิ่น
 - 2) เน้นการศึกษาวิเคราะห์ ทำความเข้าใจวิถีคิด และความคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 3) นำกระบวนการหรือความคิด แนวปัญญาของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดเป็นกระบวนการเรียนการสอน
 - 4) เสริมสร้างกระบวนการคิดที่เป็นระบบ คิดที่เป็นวิทยาศาสตร์
 - 5) ฝึกให้ผู้เรียนคิดหลายด้าน หลายมุม คิดอย่างอิสระ แล้วสรุปเป็นความรู้และประสบการณ์ที่จะนำไปใช้ในการดำรงชีวิต
 - 6) ผสมผสานระหว่างความรู้สากลกับความรู้ท้องถิ่น
 - 7) เน้นที่กระบวนการมากกว่าผลผลิต
 - 8) ครูผู้สอน หรือปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- ทั้งนี้ได้นำเสนอแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ 4 แนวทาง คือ
- 1) ครูผู้สอนเป็นผู้ควบคุมการใช้หลักสูตร โดยพิจารณานำหลักสูตรไปใช้ให้สอดคล้องกับกลุ่มประสบการณ์แม่บท โดยใช้ระยะเวลาจำนวนคาบเรียนตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอนของกลุ่มประสบการณ์นั้น ๆ
 - 2) เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง

- 3) นำบุคคลในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้ความรู้กับผู้เรียน
- 4) สอดแทรกคุณธรรมค่านิยมต่าง ๆ ที่ปรากฏตามเนื้อหาของหลักสูตรให้กับ

ผู้เรียน

จะเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีบทบาท และมีคุณค่าสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการศึกษาจนเรียกได้ว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้านเพราะภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นคือสิ่งที่เป็ความรู้อันเกิดจากประสบการณ์ของชีวิตคนในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านั้นมีความผูกพันและสัมพันธ์แนบแน่นกับท้องถิ่น ดังนั้น การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ จึงนับได้ว่าเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับท้องถิ่นที่ใกล้ชิดกับตัวผู้เรียนมาก อันจะมีผลดีในการที่จะทำให้การเรียนรู้ที่มีความสำคัญและมีความหมายกับผู้เรียนมากขึ้น ทั้งนี้เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับตัวผู้เรียนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541: 27) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาว่า เพื่อเสริมสร้างระบบคุณค่าและศักยภาพของภูมิปัญญาไทยให้เป็นพลังในการขับเคลื่อน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม ให้สามารถแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในสังคมสมัยใหม่อย่างมีความสุขและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน และนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่การศึกษาของชาติ โดยยกย่องและเชิดชูเกียรติ "ครูภูมิปัญญาไทย" และสนับสนุนให้มีบทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกระบบ รวมทั้งเป็นแบบอย่างและเป็นผู้นำทางด้านวิถีคิด วิธีการเรียนรู้ และวิถีชีวิตประชาธิปไตย รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาวิจัยทางด้านภูมิปัญญาไทยพร้อมกับพัฒนากลไกการบริหารและการจัดการส่งเสริมภูมิปัญญาไทย โดยเน้นการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนให้เอื้อต่อการส่งเสริมเครือข่ายภูมิปัญญาไทยทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ทั้งนี้เพื่อให้ภูมิปัญญาไทยได้รับการฟื้นฟูใหม่ ให้ประสานสอดคล้องกับภูมิปัญญาสากล โดยการถ่ายทอดสู่การศึกษาอย่างสมดุลและยั่งยืน ในลักษณะคงคุณค่าภูมิปัญญาไทยก้าวไกลไปกับภูมิปัญญาสากล

2.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดนนทบุรี

จังหวัดนนทบุรีเป็นจังหวัดที่อยู่ในเขตปริมณฑล มีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 905,197 คน (สถิติจังหวัดนนทบุรี 2546) แบ่งการปกครองเป็น 6 อำเภอคือ อำเภอเมืองนนทบุรี อำเภอปากเกร็ด อำเภอบางกรวย อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางบัวทองและอำเภอไทรน้อย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำนา ทำสวน การเลี้ยงสัตว์ การประมง การอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว ฯลฯ มีภูมิปัญญาชาวบ้านที่หลากหลายซึ่ง มักจะเกี่ยวข้องกับการดำรงชีพเป็นส่วนใหญ่ มีการนำ

ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีมาใช้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของชาวจังหวัดนนทบุรี เช่น การทำสวน การจับสัตว์น้ำเพื่อการยังชีพ การหัตถกรรม การรักษาโรคด้วยแพทย์แผนไทย เป็นต้น

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทบุคคล ซึ่งหมายถึงชาวบ้านที่มีการดำเนินวิถีชีวิตในชุมชน ประกอบอาชีพ และประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอันนำมาซึ่งรายได้ และการยังชีพ ก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี เศรษฐกิจยั่งยืน และทำให้สังคมมีการพัฒนา ทั้งนี้เนื่องมาจากความรู้ความสามารถ ทักษะความชำนาญและประสบการณ์อันยาวนาน ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบด้านต่าง ๆ คือ จัดการศึกษาพื้นฐาน จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นข้อมูลจาก web site Thai tumbon.com ข้อมูลจากสำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัด และจากเอกสารหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา (2542) สามารถแบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรีได้ดังนี้

- 1) เกษตรกรรม การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเกษตร เช่น กระจบองเพชร กล้วยไม้ เข็ม 3 สี กิ่งหวายประดับ การพัฒนาสายพันธุ์ขุ่นพันธุ์เบาเมืองนนท์ และการขยายพันธุ์กระเช้าดอกไม้ ดอกไม้จิ๋ว
- 2) หัตถกรรม และอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น กรอบรูป 3 มิติคนได้กลิ่น กระเช้าดอกไม้ ดอกไม้จิ๋ว
- 3) โภชนาการ เช่น กระจับปี่เย็บเย็บ กล้วยตากแผ่น ข้าวตูเสวย ขนมคู้กี้
- 4) การแพทย์แผนไทย เช่น การนวด แคมพูสมุนไพรร ธรรมเนียมสันตะฆาต การบูรหัวใจ
- 5) ศิลปกรรม จิตรกรรม วรรณกรรม ทศนศิลป์ คีตศิลป์ เช่น วงดนตรีไทย วงมโหรี ปี่พาทย์ ชุดเอกประสงค์แกะลาย โฉนดลุลาญ หม้อขม้นเล็กแกะลายฉลุฝีมือของช่างและบุคคลต่างๆ อันแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาที่มีมาช้านาน เช่น เจดีย์วัดชมภูเวก เจดีย์วัดปรมย์ยิกาวาส เจดีย์วัดปรังก์หลวง ภาพปริศนาธรรมวัดโพธิ์บางโอ ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เก่าแก่ที่สุดวัดปราสาท
- 6) ศาสนาและประเพณี เช่น ประเพณีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ วันสงกรานต์ และวันสำคัญในทางพุทธศาสนา ตลอดจนประเพณีอื่นๆ ได้แก่ งานแต่งงาน งานบวช งานศพ งานโกนจุก หรือในงานเทศกาลอื่นๆ เช่น เทศกาลขึ้นปีใหม่ ลอยกระทง ทอดกฐิน
- 7) การท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดรายได้ เช่น ตลาดน้ำบางคูเวียง แหล่งเครื่องปั้นดินเผา อุทยานเฉลิมกาญจนาภิเษก วัดวาอารามต่าง ๆ เป็นต้น

8) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ภูมิปัญญาไทยวัดสวนแก้ว โครงการสวนป่าสมุนไพรมะเขือ เริ่มโครงการเมื่อปี พ.ศ. 2540 และโครงการอื่นๆ เช่น การรักษาความสะอาด การรู้จักใช้น้ำอย่างประหยัด การศึกษาเรื่องดินเสื่อมคุณภาพ ปัญหาชุมชนแออัด สิ่งสกปรก สารพิษ สารเคมีที่มาจากโรงงานอุตสาหกรรม สิ่งสกปรกจากการเลี้ยงสัตว์ โคลนตมที่แฝงอยู่ตามธรรมชาติ จึงต้องมีการศึกษาเรียนรู้ เพื่อขจัดปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อการอนุรักษ์ให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดี อันเป็นผลดีต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

9) กองทุนและธุรกิจชุมชน เช่น อาชีพที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการประกอบอาชีพจนเกิดเป็นธุรกิจส่งออกของไทย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรู้ความสามารถที่จึงเห็นสมควรที่จะต้องนำบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบ

10) ภาษาและวรรณกรรม เช่น ชาวไทยรามัญ (มอญ) ซึ่งจะมีกิจกรรมที่ถ่ายทอดออกมาตามประเพณีท้องถิ่นของชาวมอญที่น่าสนใจ เช่น ประเพณีการจุดลูกหนู ประเพณีการตักบาตรพระ108 ประเพณีสงกรานต์(ปีจ๊ะห๊ะตี้ห๊ะ) ประเพณีการทำบุญออกพรรษาของมอญ เพลงเจ้าขาว รามอญ ประเพณีวันลอยกระทง

จะเห็นได้ว่าผลงานและอาชีพจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในปัจจุบันของจังหวัดนนทบุรี ส่วนใหญ่เกิดจากประสบการณ์ มวลความรู้ ทักษะและความสามารถ อันเกิดจากสติปัญญาของชาวบ้านที่ได้รับการฝึกอบรม เรียนรู้ และนำประสบการณ์ทั้งมวลมาผ่านกระบวนการพัฒนาถ่ายทอดประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตได้สอดคล้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่และความต้องการของชุมชนในการดำรงชีพอย่างมีสติปัญญา มีความรู้ สามารถคิดเป็น ทำเป็น และบริหารจัดการ ดำเนินการในการประกอบอาชีพ ตลอดจนการแก้ปัญหาต่างๆ ได้ตามสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นการเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น นับว่าก่อให้เกิดความรู้และพัฒนารูปแบบใหม่ สิ่งใหม่สามารถนำมาใช้ได้ทันที ซึ่งเราสามารถศึกษาและนำมาเป็นแนวทางศึกษาให้เกิดประโยชน์ต่อการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบได้ เป็นอย่างดี

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ ผู้วิจัยได้ค้นคว้าและศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

รัตนะ บัวสนธิ์ (2535: 248) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง ซึ่งได้ดำเนินการศึกษาถึงกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยประยุกต์ใช้ระเบียบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ผู้รู้ในท้องถิ่น ครู กรรมการศึกษา และผู้ปกครอง ได้ศึกษาสภาพทั่วไปในชุมชน เช่น ประวัติความเป็นมา บุคคลสำคัญของชุมชน ป่าไม้ของชุมชน และศึกษาจากกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพวิชางานเกษตร เรื่อง พืชสมุนไพรของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า มีสิ่ง que แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น คือการอนุรักษ์และสร้างป่าไม้ของชุมชนตลอดจนการใช้ประโยชน์ของป่าไม้ (การใช้สมุนไพร) ที่เป็นกระบวนการคิดและการกระทำโดยเจ้าอาวาสวัดในชุมชน สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างวัด โรงเรียน และชุมชนมีระดับความสัมพันธ์ที่ดีโดยขึ้นอยู่กับบุคคลหลักคือ ผู้บริหาร โรงเรียน และตามหลักสูตรแม่บท ที่ได้กำหนดแนวทางโดยเปิดโอกาสให้โรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและชุมชนได้

อังกุล สมคะเนย์ (2535: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพปัญหาและการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยคือ ผู้บริหารและครูศึกษานอกโรงเรียน และครูวิชาการเห็นด้วยที่มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษานอกระบบ โดยนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรที่โรงเรียนดำเนินการอยู่ในลักษณะของการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม เรื่องที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น ซึ่งได้ดำเนินการโดยวิธีการเชิญเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นช่างเทคนิคมาร่วมในการพัฒนาหลักสูตร ปัญหาที่พบคือ ไม่ได้รับการสนับสนุนในด้านนโยบายเพียงพอ ตลอดจนผู้บริหารและครูผู้สอนไม่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านและการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

ประเวศ วะสี (อ้างถึงใน ยุพา ทรัพย์อุไร 2537: 274) ได้กล่าวไว้ว่า ชาวบ้านที่มีความรู้และประสบการณ์ สามารถนำมาถ่ายทอดความรู้หรือนำมาเป็นวิทยากรได้ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับประเทศ บางคนขึ้นไปสู่ระดับระหว่างประเทศ ฉะนั้นหากเรามุ่งให้การศึกษา

อบรมวิทยากรที่มาจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ต่อไปก็จะมีวิทยากรเพิ่มขึ้นเป็นแสน นอกจากนั้นยังสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้

กิตติพศ ศิริสูตร (2537: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น จังหวัดสุพรรณบุรี จากการศึกษาพบว่า ศึกษานิเทศก์อำเภอ และผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ได้ให้การสนับสนุนส่งเสริมครูผู้สอนให้ศึกษาและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเรื่อง คติ ความคิด ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและการประกอบอาชีพในท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในลักษณะของการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การปรับรายละเอียดเนื้อหา ปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน มีการเชิญเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นช่างฝีมือ และช่างเทคนิคชาวบ้าน นิมนต์พระภิกษุสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้ หรือประสบการณ์โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกับครู และร่วมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

วิจิตร ไชยศิลป์ (2537: บทคัดย่อ) ได้สำรวจการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน พบว่า การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น อยู่ในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริม การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน ส่วนการจัดสื่อการเรียนการสอน การจัดทำเนื้อหาวิชาและรายวิชาขึ้นใหม่นั้นส่วนใหญ่ไม่ได้ดำเนินการ เนื่องจากครูผู้สอนไม่มีความรู้ความเข้าใจ และไม่มีเวลาในด้านถ่ายทอดความรู้ หรือประสบการณ์ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของปราชญ์ชาวบ้าน ส่วนใหญ่ได้รับการติดต่อโดยตรงจากครูผู้สอน และปกติชาวบ้านทุกคนมีความรู้ และประสบการณ์เกี่ยวกับคติ ความคิด ความเชื่อ และเรื่องเกี่ยวกับแนวปฏิบัติ เทคโนโลยีชาวบ้าน ส่วนวิธีการถ่ายทอดความรู้หรือประสบการณ์ ใช้ในการถ่ายทอดความรู้และแนะนำครูผู้สอนให้นำไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้น คืองบประมาณไม่เพียงพอผู้บริหารและครูในโรงเรียนไม่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากนั้นบุคลากรในโรงเรียนไม่มีเวลาพอในการที่จะดำเนินการเรื่องนี้

ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์ (2537: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาคตะวันออก โดยได้ศึกษาและรวบรวมรายชื่อ ลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้านและการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในงานการศึกษานอกระบบ โรงเรียน ภาคตะวันออก ผลการวิจัยพบว่า สามารถรวบรวมรายชื่อและลักษณะภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ในภาคตะวันออก และจัดแบ่งตามประเภทที่ได้กำหนดไว้ในการศึกษาได้ 8 ประเภท คือ ด้านคติ ความเชื่อ ด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านเกษตรพื้นฐาน ด้านสวัสดิการชุมชน ด้านการรักษาพื้นบ้าน

ด้านศิลปะพื้นบ้าน ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน สำหรับด้านสิ่งแวดล้อมไม่สามารถจัดประเภทได้อย่างชัดเจน ในส่วนของ*การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม* พบว่า ได้นำมาใช้ในกิจกรรมการศึกษาด้านความรู้พื้นฐาน ด้านทักษะอาชีพ ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล ในระดับปานกลาง สำหรับประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้มากที่สุด คือ ด้านวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น และปัญหาที่พบในการปฏิบัติงาน คือ ผู้ปฏิบัติงานขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม *การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นวิทยากร* พบว่า นำมาใช้ในกิจกรรมการศึกษาด้านทักษะอาชีพมากที่สุด สำหรับประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีมากที่สุด คือ หัตถกรรมพื้นบ้าน และปัญหาที่พบในการปฏิบัติงาน คือ ภูมิปัญญาชาวบ้านไม่มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้ ทำให้การเรียนการสอนไม่บรรลุวัตถุประสงค์ *การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษา และนำมาใช้ในกิจกรรมการศึกษา* พบว่า มีการนำมาใช้ในกิจกรรมการศึกษาด้านความรู้พื้นฐาน ด้านทักษะอาชีพ ด้านการบริการข่าวสารข้อมูลในระดับปานกลาง สำหรับประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้มากที่สุด คือ ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน และปัญหาที่พบในการปฏิบัติงาน คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นบางประเภทไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการเป็นสื่อเพื่อการศึกษา

กรมวิชาการ (2538: 45) ได้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา โดยการสำรวจความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์จังหวัด ศึกษานิเทศก์อำเภอ ผู้บริหาร โรงเรียน และครูผู้สอนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาทั่วประเทศ เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน จากการศึกษาวิจัยพบว่า ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร โรงเรียน และครูผู้สอนส่วนใหญ่ ไม่มีการรวบรวมความรู้ประสบการณ์ของชาวบ้านเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน ส่วนโรงเรียนที่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนมีการดำเนินการ โดยนำนักเรียนไปศึกษาและเรียนรู้จากแหล่งความรู้ในท้องถิ่น และสำหรับการนำเนื้อหาตลอดจนกิจกรรมที่เกี่ยวกับความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และเชิญชาวบ้านมาเป็นวิทยากร ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นความรู้เกี่ยวกับการสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต สร้างเสริมลักษณะนิสัย และการทำงานพื้นฐานอาชีพในระดับประถมศึกษา สำหรับในระดับมัธยมศึกษาจะดำเนินการในวิชาสังคมศึกษา ภาษาไทย และวิชาการงานและอาชีพ ปัญหาและอุปสรรคที่พบคือ โรงเรียนส่วนใหญ่ขาดการสนับสนุนทางด้านวัสดุ อุปกรณ์และงบประมาณ ครูผู้สอนมีภารกิจมาก มีความรู้ความสามารถที่จะนำความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านไปใช้น้อย นอกจากนี้วิทยากรท้องถิ่นยังมีความรู้ที่น้อยที่จะนำมาใช้ในการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดการการศึกษา

กนกวรรณ รุกขชาติ (2541: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องแนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการศึกษานอกโรงเรียนสาขาอาชีพจากภูมิปัญญาชาวบ้านในศตวรรษที่ 21 เพื่อศึกษาแนวโน้ม 4 ด้านคือ ด้านจุดมุ่งหมาย ด้านเนื้อหา และประสบการณ์ ด้านการจัดการเรียนการสอนด้านการวัดและประเมินผล เป็นการวิจัยอนาคตโดยใช้เทคนิคเดลฟาย กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และประสบการณ์ทางด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ประสบการณ์ด้านการพัฒนาหลักสูตรจำนวน 20 คน แบบสอบถามผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 รอบ ข้อมูลที่ได้โดยวิเคราะห์หาค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรควรจะทำให้ผู้เรียนมีทักษะในการจัดการต่อชีวิตและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาไทยเพิ่มมากขึ้น และเป็นหลักสูตรที่ให้ชุมชนองค์กรมีส่วนร่วมมากขึ้นตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์ไปจนถึงขั้นการประเมินผล เนื้อหาความรู้จะเป็นเนื้อหาที่มีการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของผู้เรียนสอดคล้องกับชุมชนอย่างแท้จริง ลักษณะการเรียนการสอนเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดประสบการณ์โดยตรง บทบาทของผู้สอนจะเป็นผู้นำด้านวิถีคิด วิธีการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน การเรียนการสอนมีการใช้สื่อที่เป็นของจริงสื่อที่ให้ผู้เรียนปฏิบัติได้จริง การวัดและประเมินผลเป็นการประเมินจากการปฏิบัติได้จริง หลังจากการเรียนรู้แล้วสามารถนำสิ่งที่เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (2541: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการถ่ายทอดความรู้เพื่อการประกอบอาชีพโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้เพื่อพัฒนาอาชีพโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น และศึกษาสื่อที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนตามหลักสูตรวิชาชีพพระยะสันสาขาวิชาดนตรีไทยโดยศึกษาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการศึกษาพบว่าสื่อที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ของกรณีศึกษา วิชาดนตรีไทยปี่พาทย์ ได้แก่ครูผู้สอน รองลงมาคือ สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยในการเรียนการสอนได้แก่ วีดิทัศน์ เทป เป็นต้น แต่ก็ต้องอาศัยครูเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเป็นผู้แนะนำ ชี้แนะให้ผู้เรียนเกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

กรมวิชาการ (2542: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ได้สอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนกับผู้รู้ในท้องถิ่น โดยการสำรวจข้อมูลจากแหล่งความรู้ในชุมชน และการไปฝึกงานที่บ้าน หรือสถานประกอบการกับผู้รู้ในท้องถิ่น ได้ข้อสรุปว่า นักเรียนทุกคนเกิดความภูมิใจในความรู้ที่ได้รับ และเห็นว่าความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้มาก เป็นการเรียนรู้ที่สบาย การฝึกประสบการณ์ที่บ้านของผู้รู้ในท้องถิ่นและการออกไปสำรวจข้อมูลจากแหล่งความรู้ในชุมชนเป็นการฝึกนักเรียนในเรื่องความรับผิดชอบด้วย

นิตยา บุตรศรี (2542: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จังหวัด อุบลราชธานี โดยได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของโรงเรียน โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง โรงเรียน 10 โรงเรียน ผลการวิจัย พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านศิลปะ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียม ประเพณี และการประกอบอาชีพ มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะของการปรับ รายละเอียดของเนื้อหาวิชา การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริมโดยดำเนินการ ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพทั้งในระดับประถมและ มัธยมศึกษา การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชานั้น ครูผู้สอน ดำเนินการโดยการนำความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากประสบการณ์เดิมของตนมากำหนด รายละเอียดของเนื้อหาวิชาและดำเนินการสอนเอง ในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอน ใช้วิธีมอบหมายให้นักเรียนไปศึกษาหรือรวบรวมความรู้จากผู้รู้ในท้องถิ่น แล้วนำข้อมูลที่ได้มา อภิปรายและสรุปร่วมกันในชั้นเรียน มีการให้นักเรียนศึกษากับผู้รู้โดยการเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นเข้ามา ถ่ายทอดความรู้ในโรงเรียน สำหรับการจัดกิจกรรมเสริม ครูผู้สอนดำเนินการโดยน่านักเรียนไปเข้า ร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น ในการบริหารและบริการหลักสูตร ผู้บริหาร ส่วนใหญ่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการประกอบอาชีพมาร่วมดำเนินการในด้านการจัดเตรียม สถานที่ การจัดบริการวัสดุหลักสูตร การประชาสัมพันธ์หลักสูตร และการเตรียมบุคลากร ส่วนใหญ่ การสอนของครูมีการนำเนื้อหาที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาถ่ายทอด โดยเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียน การสอนในชั้นเรียนตามปกติ ปัญหาที่พบในการดำเนินงาน ได้แก่ ครูผู้สอนยังไม่มีความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ครูผู้สอนไม่มีข้อมูล เกี่ยวกับสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีในท้องถิ่น และครูผู้สอนมีงานในหน้าที่มากจึงไม่มีเวลา หรือ ไม่คิดที่จะนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และผู้รู้ที่โรงเรียนเชิญมา ถ่ายทอดความรู้ ไม่มีทักษะในด้านวิธีการสอน จึงเป็นอุปสรรคในการถ่ายทอดความรู้

ณัฐพงษ์ จิตรนิรัตน์ (2545:กล่าวนำ) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาในชุมชน โดยเห็นว่า หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้เริ่มให้ความสนใจ และพยายามส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชนหรือองค์กรชุมชน เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น ซึ่งในภาพรวม การพัฒนาชุมชนไปในทิศทางที่เอื้อต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การเปิดโอกาสให้ชุมชน ได้แสดงศักยภาพอย่างเต็มที่ในการกำหนด ตัดสินใจสิ่งต่าง ๆ ในอนาคตและความเป็นไปของชุมชน แต่เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า ชุมชนได้ถูกตีความและวิเคราะห์ความคิดเห็นแตกต่างกันออกไป

ตามทัศนะ จุดยืน และมุมมองที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรภาครัฐ และองค์กรภาคประชา
ชน

สรุป

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบ ความหมายของ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
สามารถสรุปผลการศึกษาเมื่อนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

บริบทของการศึกษานอกระบบ เป็นรูปแบบหรือกิจกรรมทางการศึกษาทุกประเภทที่
จัดขึ้น นอกเหนือจากการศึกษาในโรงเรียน เป็นการศึกษาที่ผู้จัดจัดขึ้นโดยคำนึงถึงความสะดวกคล่อง
กับสภาพวิถีชีวิตของชุมชน สังคม คำนึงถึงความต้องการ ความสนใจ ประสบการณ์และความ
พร้อมของบุคคลโดยมีกรอบในการจัดการศึกษา 4 ด้าน คือ

1. การศึกษาพื้นฐาน เป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาให้บุคคลมีความรู้และ
ทักษะพื้นฐานอันเป็นองค์ความรู้และทักษะที่เป็นความจำเป็นในการดำรงชีวิต การทำงาน
การศึกษาต่อเนื่อง อันก่อให้เกิดความมั่นคงในชีวิต สามารถอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. การศึกษาพัฒนาอาชีพ เป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาความรู้
ความสามารถและทักษะในการพัฒนาอาชีพของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ในบุคคลที่มีอาชีพอยู่แล้วก็
สามารถพัฒนาและขยายขอบข่ายการทำงานอาชีพ ในบุคคลที่ยังไม่มีอาชีพก็มีกระบวนการให้เห็น
ช่องทางในการประกอบอาชีพ การฝึกทักษะทางอาชีพและการเข้าสู่อาชีพ โดยอาศัยกระบวนการ
สร้างเครือข่ายอาชีพ มีระบบการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ทางอาชีพ

3. การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต เป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนา
บุคคลให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข โดย
มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีกระบวนการคิด ทำ จำ แก้ปัญหาและพัฒนา อย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัย อันนำไป
ไปสู่การพัฒนาทักษะชีวิตของตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคมต่อไป

4. การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน เป็นการศึกษาเพื่อสร้างความตระหนักให้เกิด
ขึ้นแก่คนในชุมชนที่ต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการฟื้นฟู พัฒนาชุมชนของตนเอง

การจัดการศึกษานอกระบบทั้ง 4 ด้าน ให้จัดโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรียนรู้จากการ
ปฏิบัติจริง บูรณาการเข้ากับวิถีชีวิต ใช้กระบวนการคิด ทำ จำ แก้ปัญหาและพัฒนา ซึ่งเป็นรูป
แบบการจัดการศึกษา

ในด้านการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อการจัดการศึกษา จากการศึกษางานวิจัย
ที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า การศึกษาในระบบโรงเรียน ได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนา
หลักสูตรของสถานศึกษา ในการกำหนดวัตถุประสงค์หลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษา คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับคติ ความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี จากผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว จึงเป็นกรอบแนวคิดให้ผู้วิจัยได้ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย เพื่อมุ่งตอบคำถามในประเด็นปัญหาที่ว่า ในการจัดการศึกษานอกระบบควรมีแนวทางอย่างไรในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษา นอกระบบ 4 ด้าน คือ ด้านการศึกษาพื้นฐาน ด้านการพัฒนาอาชีพ ด้านการพัฒนาทักษะชีวิต และด้านการพัฒนาสังคมและชุมชน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิจัยแบบเชิงพรรณนาหรือการวิจัยเชิงบรรยาย ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ(Quantitative research designs) โดยการสำรวจความคิดเห็นจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานการศึกษานอกระบบและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร จำนวน 377 คน ประกอบด้วย

- 1.1.1 ผู้บริหารการศึกษานอกระบบ จำนวน 39 คน
- 1.1.2 ครูการศึกษานอกระบบ จำนวน 188 คน
- 1.1.3 ผู้นำชุมชน (คณะกรรมการการองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการ) จำนวน 46 คน
- 1.1.4 เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน 52 คน
- 1.1.5 ภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวน 52 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ดำเนินการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มตามชั้นครั้งเดียว (Stratified Sampling) จากบุคลากร 5 กลุ่ม ตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการคำนวณในตาราง Krejcie และ Morgan จำนวน 291 คน ประกอบด้วย

ผู้บริหารการศึกษานอกระบบ	จำนวน	36 คน
ครูการศึกษานอกระบบ	จำนวน	127 คน
ผู้นำชุมชน	จำนวน	40 คน
เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน	จำนวน	44 คน
ภูมิปัญญาท้องถิ่น	จำนวน	44 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำมาใช้ในการสร้างแบบสอบถามสำหรับศึกษา โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มตัวอย่างได้แก่ เพศ อายุ ตำแหน่งหน้าที่การงาน การศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และประสบการณ์ในการประชุม อบรม สัมมนา เป็นข้อความแบบเลือกตอบตามข้อเท็จจริงของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ ได้แก่ ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น เหตุผล วัตถุประสงค์ วิธีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ กิจกรรมการศึกษานอกระบบที่ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ เป็นข้อความแบบเลือกตอบ และข้อความที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็น 5 ระดับ คือ

- 5 หมายถึง ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ มากที่สุด
- 4 หมายถึง ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ มาก
- 3 หมายถึง ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ ปานกลาง
- 2 หมายถึง ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ น้อย
- 1 หมายถึง ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ เป็นข้อความปลายเปิดให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นตามประเด็นที่กำหนด

การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือตามขั้นตอน ดังนี้

- 1) ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น เอกสาร ตำรา และผลงานวิจัยต่าง ๆ
- 2) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องมาพิจารณาสังเคราะห์ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยและกำหนดประเด็นต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการสร้างข้อความคำถาม
- 3) นำแบบสอบถามที่ยกร่างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ซึ่งเป็นผู้ควบคุมในการทำวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของข้อความคำถามกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย ความครอบคลุมของเนื้อหา และ สำนวนภาษา
- 4) ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

5) นำแบบสอบถามเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน(ดังรายชื่อในภาคผนวก) ตรวจสอบความตรง ความสอดคล้องด้านเนื้อหา (Content Validity) และความตรงทางโครงสร้าง (Construct Validity)

6) นำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิ มาพิจารณาปรับปรุงข้อคำถาม แล้วนำเสนออาจารย์ผู้ควบคุมในการทำวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาและนำเครื่องมือไปทดลองใช้ การทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับบุคลากรกลุ่มต่าง ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับประชากรในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 30 คน ระหว่างวันที่ 18-20 สิงหาคม 2546

2) นำแบบสอบถามที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นโดยวิธี Cronbach's Alpha Coefficient (อ้างใน ชูเกียรติ วิวัฒนวงศ์เกษม , 2539 : 298-299) โดยมีสูตร ดังนี้

$$\alpha = \left[\frac{k}{k - 1} \right] \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S^2} \right]$$

เมื่อ α = ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

k = จำนวนข้อคำถาม

S_i^2 = ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ

S^2 = ความแปรปรวนของค่าที่ได้ทั้งหมด

จากผลการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามในส่วนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบประเภทต่าง ๆ ได้ค่าเท่ากับ 0.82 ซึ่งมีค่าค่อนข้างสูง สามารถนำแบบสอบถามไปใช้ได้จริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ดำเนินการวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยให้กลุ่มตัวอย่างได้อ่านแบบสอบถามและตอบเอง (Self-administered questionnaires) ตามขั้นตอน ดังนี้

3.1 ผู้วิจัยขอหนังสือจากมหาวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้

3.2 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอความร่วมมือในการรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ตามกำหนดเวลา ดังนี้

3.2.1 หน่วยงานการศึกษาออกโรงเรียน ดำเนินการรวบรวมข้อมูล ระหว่างวันที่ 5-15 กันยายน 2546 โดยส่งไป 163 ฉบับ ได้รับคืน 163 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

3.2.2 ผู้นำชุมชน ดำเนินการรวบรวมข้อมูล ระหว่างวันที่ 6-20 กันยายน 2546 โดยส่งไป 40 ฉบับ ได้รับคืน 40 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

3.2.3 สำนักงานพัฒนาชุมชน ดำเนินการรวบรวมข้อมูล ระหว่างวันที่ 7-20 กันยายน 2546 โดยส่งไป 44 ฉบับ ได้รับคืน 44 ฉบับ คิดเป็น ร้อยละ 100

3.3 การเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยประสานงานกับสำนักงานจังหวัดนนทบุรีเพื่อขอทำเนียบภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะมีข้อมูลประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานที่ที่สามารถติดต่อได้ ผู้วิจัยสุ่มมาจำนวน 44 คน ดำเนินการจัดส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ และขอความร่วมมือให้ส่งแบบสอบถามกลับภายในวันที่ 25 กันยายน 2546 ในบางแห่งผู้วิจัยเดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยส่งไป 44 ฉบับ ได้รับคืน 44 ฉบับ คิดเป็น ร้อยละ 100

3.4 เมื่อถึงกำหนดเวลาที่นัดหมายในการไปรับแบบสอบถามกลับคืนและได้ไม่ครบผู้วิจัยได้ติดตามทวงถาม จนถึงวันที่ 10 ตุลาคม 2546 จนได้แบบสอบถามครบจำนวนที่กำหนดไว้ 291 ฉบับ คิดเป็น 100 % มีแบบสอบถามที่ตรวจสอบแล้วไม่สามารถนำมาใช้ในการเก็บข้อมูลได้จำนวน 3 ฉบับ รวมแบบสอบถามที่สมบูรณ์นำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้จำนวน 288 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 99 สำหรับข้อคำถามปลายเปิดเพื่อแสดงความคิดเห็นในส่วนที่เป็นข้อเสนอแนะ มีผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็น จำนวน 14 ฉบับ ผู้วิจัยจึงดำเนินการสัมภาษณ์เพิ่มเติมจำนวน 10 ฉบับ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์ ถูกต้อง ครบถ้วนของแบบสอบถาม และประสานงานให้นักสถิติช่วยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ

4.2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.3 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ที่ควรมีปัญหาท้องถิ่นมาใช้ จำแนกตามตัวแปร คือ ตำแหน่งหน้าที่ โดยการทดสอบค่าเอฟ (F-test) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

4.4 วิเคราะห์ข้อมูลข้อเสนอแนะซึ่งเป็นข้อคำถามปลายเปิด โดยการวิเคราะห์เนื้อหา สูตรที่ใช้ในการคำนวณทางสถิติ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมีสูตรในการคำนวณ ดังนี้

1) ค่าเฉลี่ย (สวัสดี ประทุมราช, 2526: 60)

$$\bar{\chi} = \frac{\sum \chi}{N}$$

เมื่อ $\bar{\chi}$ แทน มัชฌิมเลขคณิต

$\sum \chi$ แทน ผลรวมของคะแนนหรือผลการวัดแต่ละตัว

N แทน จำนวนการวัดหรือคะแนน

2) ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (ชาญวิทย์ เทียมบุญประเสริฐ, 2529: 186)

$$S.D. = \sqrt{\frac{N \sum \chi^2 - (\sum \chi)^2}{N(N-1)}}$$

เมื่อ S.D. แทน ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

$\sum \chi$ แทน ผลรวมของคะแนน

$\sum \chi^2$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมดยกกำลังสอง

N แทน จำนวนคะแนนทั้งหมดหรือประชาชนในกลุ่มตัวอย่าง

3) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance)

เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยกลุ่มตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่ม โดยใช้ F- test (ชาญวิทย์ เทียมบุญประเสริฐ, 2529: 186)

$$F = \frac{MS_B}{MS_W}$$

เมื่อ F แทน ความแตกต่างค่าเฉลี่ยที่มีมากกว่าสองกลุ่ม

MS_B แทน ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม

MS_W แทน ความแปรปรวนภายในกลุ่ม

4) การกำหนดค่าระดับคะแนน

คะแนนเฉลี่ย	1.00 – 1.49	เป็นคะแนนบ่งชี้ระดับเห็นด้วยน้อยที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	1.50 – 2.49	เป็นคะแนนบ่งชี้ระดับเห็นด้วยน้อย
คะแนนเฉลี่ย	2.50 – 3.49	เป็นคะแนนบ่งชี้ระดับเห็นด้วยปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.50 – 4.49	เป็นคะแนนบ่งชี้ระดับเห็นด้วยมาก
คะแนนเฉลี่ย	4.50 – 5.00	เป็นคะแนนบ่งชี้ระดับเห็นด้วยมาก

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นและการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

เป็นการศึกษาข้อมูลคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ตำแหน่งหน้าที่ การงาน วุฒิสูงสุดทางการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงานและการเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา ผลการศึกษา ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล

คุณลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	147	51.00
หญิง	141	49.00
รวม	288	100.00
อายุ		
น้อยกว่า 30 ปี	43	14.90
30 - 39 ปี	28	9.70
40 - 49 ปี	113	39.20
50 ปี ขึ้นไป	104	36.10
รวม	288	100.00
ตำแหน่งหน้าที่การงาน		
ผู้บริหารการศึกษานอกระบบ	33	11.50
ครูการศึกษานอกระบบ	127	44.10
ผู้นำชุมชน (อบต.และ คณะเทศมนตรี)	40	13.90
เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน	44	15.30
ภูมิปัญญาท้องถิ่น	44	15.30
รวม	288	100.00
วุฒิสูงสุดทางการศึกษา		
ประถมศึกษา	12	4.20
มัธยมศึกษา / ปวช.	38	13.20
อนุปริญญา / ปวส.	49	17.00
ปริญญาตรี	157	54.50
สูงกว่าปริญญาตรี	32	11.10
รวม	288	100.00

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

คุณลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประสบการณ์ในการทำงาน		
ต่ำกว่า 1 ปี	24	8.30
1 – 5 ปี	46	16.00
6 - 10 ปี	47	16.30
11 – 15 ปี	19	6.60
มากกว่า 15 ปี	152	52.80
รวม	288	100.00
การเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา		
เคย	136	47.20
ไม่เคย	152	52.80
รวม	288	100.00

จากตารางที่ 4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 288 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 147 คน คิดเป็นร้อยละ 51.00 และเป็นเพศหญิง จำนวน 141 คน คิดเป็นร้อยละ 49.00 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 40 - 49 ปี จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 39.20 รองลงมาคือ ช่วงอายุ 50 ปี ขึ้นไป จำนวน 104 คน คิดเป็นร้อยละ 36.10 อายุน้อยกว่า 30 ปี จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 14.9 และช่วงอายุ 30 - 39 ปี จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 9.70 ตามลำดับ

ส่วนใหญ่เป็นครูการศึกษาในระบบ จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 44.10 รองลงมา เป็น เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 44 คนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 15.30 ผู้นำชุมชน จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 13.90 และ ผู้บริหารการศึกษาในระบบ จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 11.50 ตามลำดับ ในด้านวุฒิการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีวุฒิปริญญาตรี จำนวน 157 คน คิดเป็นร้อยละ 54.50 อนุปริญญา/ ปวส. จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 17.00 มัธยมศึกษา/ ปวช. จำนวน 38 คน คิดเป็น ร้อยละ 13.20 สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 11.10 และประถมศึกษา จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 4.20

ด้านประสบการณ์การทำงาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 15 ปี จำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 52.80 รองลงมาคือ 6 – 10 ปี จำนวน 47 คน

คิดเป็นร้อยละ 16.30 ประสพการณ์ 1 – 5 ปี จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 16.00 ต่ำกว่า 1 ปี จำนวน 24 คน คิดเป็น ร้อยละ 8.30 และ 11 – 15 ปี จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 6.60 ตามลำดับ

ในด้านการผ่านการประชุม อบรม และสัมมนาเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เคยเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา มีจำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 52.80 และไม่เคย จำนวน 136 คน คิดเป็นร้อยละ 47.20 ในจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เคยเข้าร่วมประชุม อบรม และสัมมนาเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบ พบว่า เคยเข้าร่วมประชุม อบรม และสัมมนา เกี่ยวกับกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในหัวข้อต่าง ๆ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่เคยเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา เกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบ จำแนกตามหัวข้อการเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา

หัวข้อการเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา	จำนวน	ร้อยละ
(1) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ	74	48.68
(2) การนำหลักสูตรและวิธีการจัดการเรียนการสอนมาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น	97	63.82
(3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมการศึกษาด้านต่าง ๆ	119	78.29
(4) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบ	76	50
(5) อื่น ๆ ได้แก่ วิชาสหกิจชุมชน การจัดการและการบริหารกลุ่ม	18	11.84

จากตารางที่ 4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่เคยเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนาเกี่ยวกับกิจกรรมการศึกษานอกระบบ จำนวน 152 คน พบว่า หัวข้อที่กลุ่มตัวอย่างเคยเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนาเกี่ยวกับกิจกรรมการศึกษานอกระบบ มากที่สุด คือ หัวข้อเรื่อง การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมการศึกษานอกระบบด้านต่าง ๆ จำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 78.29 รองลงมาคือ การนำหลักสูตรและวิธีการจัดการเรียนการสอนมาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น จำนวน 97 คน คิดเป็น ร้อยละ 63.82 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบ จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 48.68 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นและการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ

2.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ

เป็นการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น เหตุผลวัตถุประสงค์ วิธีการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ และลักษณะการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบของภูมิปัญญาท้องถิ่น มีรายละเอียดผลการศึกษา ดังนี้

2.1.1 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรนำมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ

เป็นการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ช่างฝีมือ หมอชาวบ้าน พระสงฆ์ ผู้นำศาสนาอื่น ผู้อาวุโส และผู้นำชุมชน ที่ควรนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ผลการศึกษาดังรายละเอียดในตาราง ที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นต่อประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรนำมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
(1) ปราชญ์ชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น	151	52.40
(2) ช่างฝีมือหรือช่างเทคนิคชาวบ้าน	154	53.50
(3) หมอชาวบ้าน	84	29.20
(4) พระสงฆ์	126	43.80
(5) ผู้นำศาสนาอื่น ๆ	92	31.90
(6) ผู้อาวุโส หรือผู้เฒ่าผู้แก่ที่ได้รับการเคารพยกย่องเชื่อถือ	97	33.70
(7) ผู้นำชุมชน	159	55.20
(8) อื่นๆ ได้แก่ ศิลปินท้องถิ่น หมอลำ	8	2.80

จากตารางที่ 4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 288 คน พบว่า ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าควรนำมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 159 คน คิดเป็นร้อยละ 55.20 รองลงมาคือ ช่างฝีมือหรือช่างเทคนิคชาวบ้าน จำนวน 154 คน คิดเป็นร้อยละ 53.50 ปราชญ์ชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 151 คน คิดเป็น ร้อยละ 52.40 พระสงฆ์ จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 43.80 ผู้อาวุโสหรือผู้เฒ่าผู้แก่ที่ได้รับการเคารพยกย่องเชื่อถือ จำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 33.70 และ หมอชาวบ้าน จำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 29.20 ตามลำดับ นอกจากนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่นๆที่ควรนำมาใช้ ได้แก่ ศิลปินท้องถิ่น และหมอตำ

2.1.2 เหตุผลในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

ระบบ

เป็นการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุผลในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ผลการศึกษาดังรายละเอียดในตาราง ที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเหตุผลในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

เหตุผลในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
(1) สอดคล้องกับนโยบายของรัฐตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8	183	63.50
(2) เป็นบุคคลที่มีคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์ของชาติควรแก่การอนุรักษ์และควรนำมาถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชน	165	57.30
(3) สามารถบูรณาการหลักสูตร เนื้อหาสาระ และวิธีการเรียนรู้ให้เข้ากับวิถีชีวิต สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน	176	61.10
(4) ช่วยครูผู้สอนเพื่อเสริมทักษะความรู้ ความสามารถในส่วนที่ขาดประสบการณ์	129	44.80
(5) เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมาย	196	68.10
(6) อื่น ๆ ได้แก่ ช่วยเหลือของดีไม่สูญหาย คนเก่งได้ภูมิใจ	5	1.70

จากตารางที่ 4.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 288 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้เหตุผลในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษา นอกระบบ เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 196 คน คิดเป็นร้อยละ 68.10 รองลงมาคือ สอดคล้องกับนโยบายของรัฐตามพระราชบัญญัติการศึกษาและแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2542) จำนวน 183 คน คิดเป็นร้อยละ 63.50 เพราะ สามารถบูรณาการหลักสูตร เนื้อหาสาระ และวิธีการเรียนรู้ให้เข้ากับวิถีชีวิต สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนได้ จำนวน 176 คน คิดเป็นร้อยละ 61.10 เป็นบุคคลที่มีคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์ของชาติควรแก่การอนุรักษ์และควรนำมาถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชน จำนวน 165 คน คิดเป็นร้อยละ 57.30 และ ช่วยครูผู้สอนเพื่อเสริมทักษะความรู้ ความสามารถในส่วนที่ขาด ประสพการณ์ได้ จำนวน 129 คน คิดเป็นร้อยละ 44.80 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีเหตุผลอื่นๆอีก ได้แก่ ช่วยให้ของดีไม่สูญหาย และ คนเก่งจะได้ภูมิใจ

2.1.3 วัตถุประสงค์ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทบุคคลมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ

เป็นการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเภทบุคคลมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ ผลการศึกษาดังรายละเอียดในตาราง ที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามวัตถุประสงค์ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทบุคคลมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

วัตถุประสงค์ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
(1) เป็นวิทยากรในการฝึกอบรมเผยแพร่ หรือถ่ายทอดความรู้	179	62.20
(2) มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การศึกษานอกระบบ	58	20.10
(3) ร่วมกำหนดหลักสูตรท้องถิ่น	47	16.30
(4) ช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภายใน ชุมชนหรือท้องถิ่น	91	31.60
(5) ประสานเครือข่ายขอความร่วมมือ ขยายแหล่งการเรียนรู้ เพิ่มมากขึ้น	99	34.40
(6) แลกเปลี่ยนความรู้ ข่าวสารข้อมูลระหว่างชุมชนหรือท้องถิ่น ต่าง ๆ ที่มีกิจกรรมต่างกัน เพื่อ ได้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะนำมา ใช้ประโยชน์มากยิ่งขึ้น	122	42.40
(7) เพื่อการพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรในการจัดการเรียนการ สอนที่มีอยู่แล้วให้สอดคล้องกับผู้เรียนมากยิ่งขึ้น	58	20.10
(8) ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง หรือจากประสบการณ์ โดยตรงของภูมิปัญญาท้องถิ่น	151	52.40

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

วัตถุประสงค์ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
(9) เพื่อนำวัสดุอุปกรณ์ เอกสาร คู่มือต่างๆ บางประเภท จากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นสื่อประกอบการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน	89	30.90
(10) นำมาร่วมผลิตสื่อเพื่อกิจกรรมการเรียนการสอนนอกกระบวน เช่น การถ่ายทอดความรู้ บันทึกเทป วิดีโอ วิทยุ วีดิทัศน์ โทรทัศน์	60	20.80
(11) เพื่อร่วมในการกำหนดวิธีการวัดและประเมินผล ให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน	52	18.10
(12) เพื่อช่วยแก้ปัญหาในกิจกรรมการศึกษาที่ครูผู้สอนขาดความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และความชำนาญ	103	35.80
(13) อื่น ๆ ได้แก่ เพื่อเป็นการรักษาความรู้ดี ๆ ให้คงอยู่ต่อไป	5	1.70

จากตารางที่ 4.5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 288 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนอกกระบวน เพื่อเป็นวิทยากรในการฝึกอบรมเผยแพร่หรือถ่ายทอดความรู้ จำนวน 179 คน คิดเป็นร้อยละ 62.20 รองลงมาคือ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงหรือจากประสบการณ์โดยตรงของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 52.40 แลกเปลี่ยนความรู้ ข่าวสารข้อมูลระหว่างชุมชนหรือท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีกิจกรรมต่างกัน เพื่อได้ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะมาใช้ประโยชน์มากยิ่งขึ้นจำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 42.40 เพื่อช่วยแก้ปัญหาในกิจกรรมการศึกษาที่ครูผู้สอนขาดความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และความชำนาญ จำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 35.80 ประสานเครือข่ายขอความร่วมมือ ขยายแหล่งการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น จำนวน 99 คน คิดเป็นร้อยละ 34.40 ช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภายในชุมชนหรือท้องถิ่น จำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 31.60 เพื่อนำวัสดุอุปกรณ์ เอกสาร คู่มือต่างๆ บางประเภท จากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นสื่อประกอบการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน จำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 30.90 นำมาร่วมผลิตสื่อเพื่อกิจกรรมการเรียนการสอนนอกกระบวน เช่น การถ่ายทอดความรู้ บันทึกเทป วิดีโอ วิทยุ วีดิทัศน์ โทรทัศน์ จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 20.80 ตามลำดับ

2.1.4 วิธีการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษา

นอกระบบ

เป็นการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับ วิธีการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ผลการศึกษาดังรายละเอียดในตาราง ที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามวิธีการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

วิธีการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
(1) จัดประชุมหรืออบรมให้ผู้หน้าที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและประโยชน์ของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษาได้อย่างเหมาะสม	158	54.90
(2) สำรวจแหล่งและประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น	140	48.60
(3) จัดทำประวัติความเป็นมา ผลงานและประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาศึกษาเพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ	118	41.00
(4) นำแนวคิดและหลักการ วิธีการในการปฏิบัติงานของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรมและมีประโยชน์มาใช้ในการจัดกิจกรรม	135	46.90
(5) เลือุกิจกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษา	145	50.30
(6) ประสานขอความร่วมมือระหว่างหน่วยงานหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบ และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้	127	44.10
(7) เชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าร่วมในกิจกรรมการศึกษานอกระบบของชุมชน	126	43.80
(8) นำผู้เรียนไปศึกษาเรียนรู้ในท้องถิ่นหรือชุมชนที่เป็นแหล่งภูมิปัญญา	132	45.80

จากตารางที่ 4.6 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 288 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีวิธีการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ดังนี้ จัดประชุมหรืออบรมให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและประโยชน์ของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษาได้อย่างเหมาะสม จำนวน 158 คน คิดเป็นร้อยละ 54.90 รองลงมาคือ เลือุกกิจกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษา จำนวน 145 คน คิดเป็นร้อยละ 50.30 สํารวจแหล่งและประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 48.60 นำแนวคิดและหลักการ วิธีการในการปฏิบัติงานของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรมและมีประโยชน์มาใช้ในการจัดกิจกรรม จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 46.90 นำผู้เรียนไปศึกษาเรียนรู้ในท้องถิ่นหรือชุมชนที่เป็นแหล่งภูมิปัญญา จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 45.80 ประสานขอความร่วมมือระหว่างหน่วยงานหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 44.10 เชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าร่วมในกิจกรรมการศึกษานอกระบบของชุมชน จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 43.80 และจัดทำประวัติความเป็นมา ผลงานและประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาศึกษาเพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ จำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 41.00 ตามลำดับ

2.1.5 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบด้านต่าง ๆ

เป็นการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบด้านการศึกษาพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน ผลการศึกษาดังรายละเอียดในตาราง ที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบด้านการศึกษาพื้นฐาน

ด้านการศึกษาพื้นฐาน	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	S.D.	ลำดับที่	ระดับ
1. การประชาสัมพันธ์ โดยการร่วมเผยแพร่เพื่อส่งเสริมการรู้หนังสือในท้องถิ่น	3.67	1.09	2	มาก
2. ประสานเครือข่าย เช่น ร่วมทำความตกลง ร่วมทำแผนกิจกรรมการศึกษา	3.45	1.22	6	มาก
3. สำรวจวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย เช่น ร่วมสำรวจผู้ไม่รู้หนังสือ กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ประชาชนทั่วไป กลุ่มแรงงานต่างประเทศที่มีอยู่ในท้องถิ่น	3.46	1.19	5	มาก
4. จัดกลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือ โดยร่วมจัดรายกลุ่ม รายบุคคล จำแนกประเภทกลุ่มผู้เรียน	3.47	1.20	4	มาก
5. สรรหาผู้สอน ช่วยสรรหาอาสาสมัคร วิทยากร ประชาชนชาวบ้าน	3.71	1.13	1	มาก
6. จัดกระบวนการเรียนรู้ ร่วมกำหนดเนื้อหา หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน จัดหาพัฒนาสื่อ และการประเมินผล	3.48	1.22	3	มาก
รวม	3.53	1.00	-	มาก

จากตารางที่ 4.7 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ด้านการศึกษาพื้นฐาน ของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 288 คน พบว่า โดยรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.53$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ จำนวน 6 ข้อ พบว่า กิจกรรมสรรหาผู้สอน ช่วยสรรหาอาสาสมัคร วิทยากร ประชาชนชาวบ้าน มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 3.71$) รองลงมาคือ การประชาสัมพันธ์ โดยการร่วมเผยแพร่เพื่อส่งเสริมการรู้หนังสือในท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.67$) และการร่วมทำความตกลงร่วมทำแผนกิจกรรมการศึกษา มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.45$)

ตารางที่ 4.8 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ

ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	S.D.	ลำดับที่	ระดับ
1. การฝึกทักษะอาชีพ เช่นร่วมถ่ายทอดทักษะอาชีพหลักสูตรระยะสั้น	4.01	0.96	1	มาก
2. การเข้าสู่อาชีพ ร่วมแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อช่วยแนะแนวอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้	3.97	1.06	2	มาก
3. การพัฒนาอาชีพ ร่วมทำแผนดำเนินงาน โดยรวมกลุ่มผู้มีอาชีพประเภทเดียวกัน เป็นเครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ เพื่อเพิ่มพูนทักษะความรู้	3.82	1.03	3	มาก
4. การพัฒนาอาชีพด้วยเทคโนโลยี ร่วมจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มเป้าหมาย สถานประกอบการ โดยนำความรู้มาประยุกต์กับการใช้เครื่องมืออุปกรณ์สมัยใหม่เพื่อเพิ่มผลผลิต เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน	3.76	1.06	4	มาก
รวม	3.88	.90	-	มาก

จากตารางที่ 4.8 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 288 คน พบว่า โดยรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.88$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ จำนวน 4 ข้อ พบว่า การฝึกทักษะอาชีพ เช่น ร่วมถ่ายทอดทักษะอาชีพหลักสูตรระยะสั้น มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 4.01$) รองลงมาคือ การเข้าสู่อาชีพ โดยร่วมแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อช่วยแนะแนวอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ ($\bar{X} = 3.97$) และการพัฒนาอาชีพด้วยเทคโนโลยีร่วมจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มเป้าหมาย สถานประกอบการ โดยนำความรู้มาประยุกต์กับการใช้เครื่องมืออุปกรณ์สมัยใหม่เพื่อเพิ่มผลผลิต เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.76$)

ตารางที่ 4.9 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต

ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	S.D.	ลำดับ ที่	ระดับ
1. ด้านสุขภาพอนามัย เช่น การใช้ยาสมุนไพร การนวดแผนไทย, การออกกำลังกาย	4.02	1.08	1	มาก
2. ด้านความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน เช่น นำมาถ่ายทอดความรู้ศิลปะการป้องกันตัว การป้องกันน้ำท่วม การป้องกันโรคระบาด	3.68	1.19	4	มาก
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เช่น เผยแพร่ความรู้เรื่องการรักษาป่า การอนุรักษ์น้ำ การใช้วัสดุธรรมชาติในชีวิตประจำวัน	3.82	1.11	3	มาก
4. ด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น การประหยัด รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ การพึ่งตนเอง การเผยแพร่ธรรมะ โดยนำมาถ่ายทอดความรู้และร่วมจัดกิจกรรมรูปแบบต่างๆ	3.93	1.06	2	มาก
รวม	3.86	0.99	-	มาก

จากตารางที่ 4.9 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต ของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 288 คน พบว่า โดยรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.86$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ จำนวน 4 ข้อ พบว่า ด้านสุขภาพอนามัย เช่น การใช้ยาสมุนไพร การนวดแผนไทย การออกกำลังกาย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.02$) รองลงมาคือ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น การประหยัด รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ การพึ่งตนเอง การเผยแพร่ธรรมะ โดยนำมาถ่ายทอดความรู้และร่วมจัดกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.93$) และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เช่น นำมาถ่ายทอดความรู้ศิลปะการป้องกันตัว การป้องกันน้ำท่วม การป้องกันโรคระบาด มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.68$)

ตารางที่ 4.10 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน

ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	S.D.	ลำดับที่	ระดับ
1. ด้านเศรษฐกิจ เช่น ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการลงทุน ร่วมผลิต ร่วมขาย เช่น กิจกรรมหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล	3.90	1.00	1	มาก
2. ด้านการเมือง ร่วมแนะนำให้ประชาชนมีความรู้ในเรื่องการเมือง เช่น การใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างถูกต้อง เข้าใจและรู้กฎระเบียบที่จำเป็น	3.63	1.21	5	มาก
3. ด้านสังคม ร่วมวางแผนจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้	3.77	1.12	4	มาก
4. ด้านสิ่งแวดล้อม ร่วมกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์เพื่ออนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม เช่น การแยกประเภทขยะ การรักษาความสะอาดในแม่น้ำ ลำคลอง	3.79	1.15	3	มาก
5 ด้านศิลปวัฒนธรรม เช่น กิจกรรมถ่ายทอดความรู้เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม รายการธรรมะเพื่อชีวิต คนตรีไทย การละเล่นพื้นบ้าน	3.88	1.03	2	มาก
รวม	3.79	.93	-	มาก

จากตารางที่ 4.10 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน ของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 288 คน พบว่า โดยรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.79$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ จำนวน 5 ข้อ พบว่า ด้านเศรษฐกิจ เช่น ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการลงทุน ร่วมผลิต ร่วมขาย เช่น กิจกรรมหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด($\bar{X} = 3.90$) รองลงมาคือ ด้านศิลปวัฒนธรรม เช่น กิจกรรมถ่ายทอดความรู้เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม รายการธรรมะเพื่อชีวิต คนตรีไทย การละเล่นพื้นบ้าน ($\bar{X} = 3.88$) และด้านการเมืองร่วมแนะนำให้ประชาชนมีความรู้ในเรื่องการเมือง เช่น การใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างถูกต้อง เข้าใจและรู้กฎระเบียบที่จำเป็นมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.63$)

ตารางที่ 4.11 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบในภาพรวม

การจัดการศึกษานอกระบบ ที่ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	S.D.	ลำดับที่	ระดับ
ด้านการศึกษาพื้นฐาน	3.53	1.00	4	มาก
ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ	3.88	.90	1	มาก
ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต	3.86	0.99	2	มาก
ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน	3.79	.93	3	มาก

จากตารางที่ 4.11 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบของกลุ่มตัวอย่างในภาพรวม พบว่า ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 3.88$) รองลงมาคือ ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต ($\bar{X} = 3.86$) ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน ($\bar{X} = 3.79$) และ ด้านการศึกษาพื้นฐาน ($\bar{X} = 3.53$) ตามลำดับ

2.2 การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารการศึกษานอกระบบ ครูการศึกษานอกระบบเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

การวิเคราะห์ข้อมูลในตอนนี้ เป็นการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ ของกลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การงาน แตกต่างกัน มีรายละเอียด ดังนี้

จากตารางที่ 4.12 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็น เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ด้านการศึกษา พื้นฐาน โดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาในรายละเอียด แต่ละกิจกรรม พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็น เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ด้านการศึกษาพื้นฐาน กิจกรรม การประชาสัมพันธ์ และกิจกรรมการประสานเครือข่าย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 และกิจกรรมจัดกลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือ แตกต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4.13 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็น เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนา อาชีพ โดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละกิจกรรม พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็น เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ในทุกกิจกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4.14 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็น เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ด้านการศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะชีวิต โดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาใน รายละเอียดแต่ละกิจกรรม พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็น เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ด้านการศึกษาเพื่อ พัฒนาทักษะชีวิต กิจกรรมด้านสุขภาพอนามัย แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 และ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็น เกี่ยวกับการนำภูมิ ปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต กิจกรรม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และกิจกรรมด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม แตกต่าง กันอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 ด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ แตกต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4.15 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็น เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน โดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละกิจกรรม พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็น เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน ในทุกกิจกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

จากนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษา เพื่อให้ทราบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานแตกต่างกัน ตำแหน่งใดที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ในแต่ละด้าน ผลการศึกษาพบว่า

ตารางที่ 4.16 การวิเคราะห์ความแปรปรวนความแตกต่างความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ของกลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานแตกต่างกัน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับ	แหล่งความ	df	SS	MS	F
การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ	แปรปรวน				
ด้านการศึกษาพื้นฐาน	ระหว่างกลุ่ม	4	10.88	2.72	2.75*
	ภายในกลุ่ม	283	279.30	0.98	
	รวม	287	290.19		
ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ	ระหว่างกลุ่ม	4	20.96	5.24	6.95**
	ภายในกลุ่ม	283	213.10	0.75	
	รวม	287	234.06		
ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต	ระหว่างกลุ่ม	4	15.38	3.84	4.02**
	ภายในกลุ่ม	283	270.33	0.95	
	รวม	287	285.71		

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับ	แหล่งความ	df	SS	MS	F
การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ	แปรปรวน				
ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและ ชุมชน	ระหว่างกลุ่ม	4	18.81	4.70	5.68**
	ภายในกลุ่ม	283	234.17	0.82	
	รวม	287	252.98		
รวม	ระหว่างกลุ่ม	4	16.50	4.12	4.85**
	ภายในกลุ่ม	283	249.22	0.87	
	รวม	287	265.73		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4.16 พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ที่มีตำแหน่งหน้าที่แตกต่างกัน ประกอบด้วย ผู้บริหารการศึกษานอกระบบ ครูการศึกษานอกระบบ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้โดยรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 และ .01

ผู้วิจัยดำเนินการทดสอบรายคู่ เฉพาะความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้โดยรวม เพื่อตรวจสอบว่ากลุ่มตัวอย่างตำแหน่งหน้าที่ใดบ้าง ที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน การทดสอบปรากฏผลดังตารางที่ 4.17

ตารางที่ 4.17 การทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่
การงานแตกต่างกันเป็นรายคู่

ตำแหน่งหน้าที่การงาน	X	ผู้บริหาร	ครู	ผู้นำ	เจ้าหน้าที่	ภูมิปัญญา
		การศึกษา นอกระบบ	การศึกษา นอก ระบบ	ชุมชน	สำนักงาน พัฒนา ชุมชน	ท้องถิ่น
	X	3.45	3.41	3.45	3.60	3.96
ผู้บริหารการศึกษานอกระบบ	3.45	-	0.984	0.503	0.202	0.001**
ครูการศึกษานอกระบบ	3.41	-	-	0.373	0.089	0.000**
ผู้นำชุมชน	3.45	-	-	-	0.532	0.006*
เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนา ชุมชน	3.60	-	-	-	-	0.029*
ภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.96	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4.17 เมื่อทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานแตกต่างกันเป็นรายคู่ โดยวิธี LSD พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานตำแหน่งอื่น ๆ ทุกตำแหน่ง โดยมีความคิดเห็นแตกต่างจากผู้บริหารการศึกษานอกระบบ และครูการศึกษานอกระบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีความคิดเห็นแตกต่างจากผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นสูงกว่ากลุ่มตำแหน่งอื่น ๆ ทุกตำแหน่ง

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาระบบ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา มีข้อสรุป ดังนี้

3.1 กิจกรรมการศึกษาพื้นฐาน

กลุ่มตัวอย่างที่แสดงความคิดเห็น จำนวน 11 คน เป็นผู้บริหารการศึกษานอกระบบ จำนวน 3 คน ครูการศึกษานอกระบบ จำนวน 6 คนและ ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน แสดงความคิดเห็นว่าการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาพื้นฐานยังไม่ค่อยมีความชัดเจนนัก แม้จริงแล้วมีเรื่องเล่าพื้นบ้าน เช่น นิทานพื้นเมือง ความเป็นมาของชุมชน/หมู่บ้าน มีเรื่องราวที่น่าสนใจ แต่ยังไม่มีการบูรณาการเข้ามาในการเรียนการสอน ถ้าสามารถทำได้จะเป็นการปลูกฝังวิถีและวัฒนธรรมพื้นบ้านแก่นุชนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี

3.2 กิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ

กลุ่มตัวอย่างที่แสดงความคิดเห็น จำนวน 17 คน เป็นผู้บริหารการศึกษานอกระบบ จำนวน 5 คน ครูการศึกษานอกระบบ จำนวน 9 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน และภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 1 คน มีความเห็นว่า

3.2.1 การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบควรมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ บูรณาการในกิจกรรมการศึกษา โดยให้นักเรียนได้เรียนรู้จากภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น การเรียนรู้วิธีการทำเครื่องปั้นดินเผา การจักสาน การเล่นดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น เพื่อปลูกฝังให้เด็กในท้องถิ่นมีความรักและภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ

3.2.2 ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้านอาชีพให้มาก เพราะ ภูมิปัญญาเหล่านี้จะมีประสบการณ์และความชำนาญในแต่ละอาชีพเป็นอย่างดี ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง การถ่ายทอดความรู้ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นและผู้เรียนผู้ใหญ่จะทำได้ดี เนื่องจากภาษาในการสื่อสารเป็นไปอย่างง่าย ๆ ไม่มีศัพท์ทางวิชาการ

3.4 กิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต

กลุ่มตัวอย่างที่แสดงความคิดเห็น จำนวน 8 คน เป็นผู้บริหารการศึกษานอกระบบ จำนวน 2 คน ครูการศึกษานอกระบบ จำนวน 3 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน จำนวน 1 คน และภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 2 คน มีความเห็นว่าควรให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากชุมชนให้มาก ผู้เรียนจะได้รู้สึกรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นตนเอง โดยเฉพาะสถานศึกษาควรเชิญปราชญ์ชาวบ้านที่มี

ความรู้เรื่องคดี ความเชื่อ คำสอน ต่าง ๆ มาเป็นวิทยากรในการเรียนการสอนสอดแทรกแนวคิด และการดำเนินชีวิตที่สงบร่มเย็น สามารถเผชิญปัญหาเหตุการณ์รุนแรงในสังคมได้อย่างมั่นคงและเข้มแข็ง

3.3 กิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน

กลุ่มตัวอย่างที่แสดงความคิดเห็น จำนวน 10 คน เป็นผู้บริหารการศึกษานอกระบบ จำนวน 2 คน ครูการศึกษานอกระบบ จำนวน 3 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน จำนวน 2 คนและภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 1 คน มีความเห็นว่า

3.3.1 ควรมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อพื้นฐานของชุมชน มาบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน โดยอาจจัดในรูปแบบเวทีชาวบ้าน ซึ่งเป็นเวทีของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน โดยให้ผู้เรียนดำเนินการเอง ซึ่งเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการเรียนการสอนที่ไม่หนีห่างจากชีวิต

3.3.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่มีอยู่ในชุมชน นับเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี สถานศึกษาจึงควรจัดกิจกรรมในเรื่องนี้ให้โดดเด่น โดยอาจทำในรูปโครงการ รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุ ให้ผู้เรียนศึกษาประวัติความเป็นมา ความสำคัญ ความเชื่อ ตลอดจนสถาปัตยกรรม เป็นต้น

3.5 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

กลุ่มตัวอย่างที่แสดงความคิดเห็น จำนวน 19 คน เป็นผู้บริหารการศึกษานอกระบบ จำนวน 4 คน ครูการศึกษานอกระบบ จำนวน 7 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน จำนวน 2 คนและภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 3 คน มีความเห็นว่า

3.5.1 รัฐควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริม/สนับสนุนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ อย่างจริงจัง โดย

- ดำเนินการอบรมกลุ่มผู้มิบทบาทในการจัดการศึกษาให้สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ความล่าช้าอาจเป็นผลให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดีๆ จำนวนมากสูญหายไป เนื่องจากการขาดผู้สืบทอด

- รัฐควรให้ความช่วยเหลือสนับสนุนโครงการในด้านต่างๆ เช่น จัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้เพียงพอ

- เจ้าหน้าที่ของรัฐมิบทบาทในการติดตามประเมินผลโครงการอย่างต่อเนื่อง

- จัดทำป้ายนิเทศให้ความรู้แก่คนในชุมชน ตามความจำเป็นและความเร่ง

ด่วน

- สนับสนุนข้อมูลข่าวสารให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น
- จัดให้มีโอกาสในการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ
- เพิ่มพูนทักษะในการถ่ายทอดให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.5.2 บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นมีจำนวนน้อย ควรได้รับขวัญและกำลังใจเพื่อตอบแทนในการดำเนินงาน เช่น พิจารณาในเรื่องค่าตอบแทนวิทยากรที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เหมาะสม เพราะเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ

3.5.3 จะต้องมีการฝึกทักษะทางด้านอาชีพ โดยมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

3.5.4 ในการดำเนินงานเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาไทย ควรมีการเชื่อมโยงและร่วมมือกันระหว่างเครือข่ายให้มากที่สุด โดยประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล มากขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลของชาวบ้าน

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบครั้งนี้ เป็นการศึกษาความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบ ใช้วิธีวิจัยแบบเชิงพรรณนาหรือการวิจัยเชิงบรรยาย ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ(Quantitative research designs) สรุปผลการวิจัย ตามลำดับดังนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษาความคิดเห็นและเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูการศึกษานอกระบบ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีต่อการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ

1.1.2 เพื่อนำเสนอแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

1.2.1 *ประชากร* ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้บริหารการศึกษานอกระบบ จำนวน 39 คน ครูการศึกษานอกระบบ จำนวน 188 คน ผู้นำชุมชน (คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลและคณะกรรมการ)จำนวน 46 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน จำนวน 52 คน และภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวน 52 คน ซึ่งมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 377 คน

ดำเนินการสุ่มกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบสุ่มตามชั้นครั้งเดียว (Stratified Sampling) จากบุคลากร 5 กลุ่ม ตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการคำนวณในตาราง Krejcie และ Morgan จำนวน 291 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารการศึกษานอกระบบ จำนวน 36 คน ครูการศึกษานอกระบบ จำนวน 127 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 40 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน จำนวน 44 คน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 44 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 291 คน

1.2.2 เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามกรอกข้อมูลด้วยตนเอง เกี่ยวกับ ลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ตำแหน่งหน้าที่ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน การเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ และข้อเสนอแนะแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ

1.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองร่วมกับการจัดส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ โดยให้กลุ่มตัวอย่างอ่านแบบสอบถามและตอบเอง (Self-administered questionnaires) ได้ข้อมูลกลับมา 100 % มีแบบสอบถามที่สมบูรณ์ 288 ฉบับคิดเป็น ร้อยละ 99

1.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS โดยใช้ สถิติ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่า F (F-test) และหาความแตกต่างค่าเฉลี่ยรายคู่ โดยวิธี LSD (Least Significant Difference)

1.3 ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนทั้งสิ้น 288 คน เป็นเพศชาย ร้อยละ 51.00 และเป็นเพศหญิง ร้อยละ 49.00 ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 40 - 49 ปี ร้อยละ 39.20 รองลงมาคือ ช่วงอายุ 50 ปี ขึ้นไป ร้อยละ 36.10 อายุน้อยกว่า 30 ปี ร้อยละ 14.9 และช่วงอายุ 30 - 39 ปี ร้อยละ 9.70 ตามลำดับ

ส่วนใหญ่เป็นครูการศึกษานอกระบบ ร้อยละ 44.10 รองลงมาเป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน ร้อยละ 15.30 เท่ากัน ผู้นำชุมชน (คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล เทศมนตรีและคณะ) ร้อยละ 13.90 และ ผู้บริหารการศึกษานอกระบบ ร้อยละ 11.50 ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีวุฒิปริญญาตรี ร้อยละ 54.50 อนุปริญญา/ ปวส. ร้อยละ 17.00 มัธยมศึกษา / ปวช. ร้อยละ 13.20 สูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 11.10 และประถมศึกษา ร้อยละ 4.20 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 15 ปี ร้อยละ 52.80 รองลงมาคือ 6 - 10 ปี ร้อยละ 16.30 ประสบการณ์ 1 - 5 ปี ร้อยละ 16.00 ประสบการณ์ ต่ำกว่า 1 ปี ร้อยละ 8.30 และ 11 - 15 ปี ร้อยละ 6.60 ตามลำดับ โดยกลุ่มตัวอย่างที่เคยมีการเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา มีร้อยละ 52.80 และไม่เคย ร้อยละ 47.20 กลุ่มตัวอย่างที่เคยเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา เข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนามากที่สุด ในหัวข้อเรื่อง การมีส่วนร่วมใน

การดำเนินงานกิจกรรมการศึกษานอกระบบด้านต่าง ๆ ร้อยละ 78.29 รองลงมาคือ การนำหลักสูตร และวิธีการจัดการเรียนการสอนมาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น ร้อยละ 63.82 ปัญหาและข้อเสนอแนะ ในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบ ร้อยละ 50.00 และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการ การศึกษานอกระบบ ร้อยละ 48.68 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นและการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญา ท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ

2.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอก ระบบ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 288 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่เห็นว่า ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรนำมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ มากที่สุด คือ ผู้นำชุมชน ร้อยละ 55.20 รองลงมาคือ ช่างฝีมือหรือช่างเทคนิคชาวบ้าน ร้อยละ 53.50 ประชาชนชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ร้อยละ 52.40 พระสงฆ์ ร้อยละ 43.80 ผู้อาวุโสหรือผู้เฒ่า ผู้แก่ที่ได้รับการเคารพยกย่องเชิดชู ร้อยละ 33.70 และหมอชาวบ้าน ร้อยละ 29.20 ตามลำดับ นอกจากนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่นๆที่ควรนำมาใช้ ได้แก่ ศิลปินท้องถิ่น และหมอตำ

กลุ่มตัวอย่างให้เหตุผลในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา นอกระบบว่า เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมาย ร้อยละ 68.10 รองลงมาคือ สอดคล้องกับนโยบายของรัฐตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ร้อยละ 63.50 เพราะสามารถบูรณาการหลักสูตร เนื้อหาสาระ และวิธีการเรียนรู้ให้เข้ากับวิถีชีวิต สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนได้ ร้อยละ 61.10 เป็นบุคคล ที่มีคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์ของชาติควรแก่การอนุรักษ์และควรนำมาถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชน ร้อยละ 57.30 และ ช่วยครูผู้สอนเพื่อเสริมทักษะความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติที่ขาดประสบการณ์ ได้ ร้อยละ 44.80 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีเหตุผลอื่นๆอีกได้แก่ ช่วยให้ของดีไม่สูญหาย และ คนเก่งจะได้ภูมิใจ

วัตถุประสงค์ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ พบว่า เพื่อเป็นวิทยากรในการฝึกอบรมเผยแพร่หรือถ่ายทอดความรู้ ร้อยละ 62.20 รองลงมาคือ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงหรือจากประสบการณ์โดยตรงของภูมิปัญญาท้องถิ่น ร้อยละ 52.40 แลกเปลี่ยนความรู้ ข่าวสารข้อมูลระหว่างชุมชนหรือท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีกิจกรรมต่างกัน เพื่อ ได้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะนำมาใช้ประโยชน์มากยิ่งขึ้น ร้อยละ 42.40 เพื่อช่วยแก้ปัญหาในกิจกรรม การศึกษาที่ครูผู้สอนขาดความรู้ทักษะ ประสบการณ์ และความชำนาญ ร้อยละ 35.80 ประสาน เครือข่ายขอความร่วมมือ ขยายแหล่งการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น ร้อยละ 34.40 ช่วยประชาสัมพันธ์

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภายในชุมชนหรือท้องถิ่น ร้อยละ 31.60 เพื่อนำวัสดุอุปกรณ์ เอกสาร คู่มือต่างๆ บางประเภท จากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นสื่อประกอบการเรียน การสอนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ร้อยละ 30.90 นำมาร่วมผลิตสื่อเพื่อกิจกรรมการศึกษานอกระบบ เช่น การถ่ายทอดความรู้ บันทึกเทป วิทยุ วีดิทัศน์ โทรทัศน์ ร้อยละ 20.80

วิธีการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ ส่วนใหญ่ใช้วิธีการจัดประชุมหรืออบรมให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและประโยชน์ของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษาได้อย่างเหมาะสม ร้อยละ 54.90 รองลงมาคือ เลือกกิจกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษา ร้อยละ 50.30 สํารวจแหล่งและประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น ร้อยละ 48.60 นำแนวคิดและหลักการ วิธีการในการปฏิบัติงานของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรมและมีประโยชน์มาใช้ในการจัดกิจกรรม ร้อยละ 46.90 นำผู้เรียนไปศึกษาเรียนรู้ในท้องถิ่นหรือชุมชนที่เป็นแหล่งภูมิปัญญา ร้อยละ 45.80 ประสานขอความร่วมมือระหว่างหน่วยงานหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ ร้อยละ 44.10 เชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าร่วมในกิจกรรมการศึกษานอกระบบของชุมชน ร้อยละ 43.80 และจัดทำประวัติความเป็นมา ผลงานและประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาศึกษาเพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ร้อยละ 41.00 ตามลำดับ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษาพื้นฐาน ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน และด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ สามารถจัดลำดับ ได้ดังนี้

1) ด้านการศึกษาพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.53$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ จำนวน 6 ข้อ พบว่า กิจกรรมสรรหาผู้สอน ช่วยสรรหาอาสาสมัคร วิทยากร ประชาชนชาวบ้าน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.71$) รองลงมาคือ การประชาสัมพันธ์ โดยการร่วมเผยแพร่เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือในท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.67$) และการประสานเครือข่าย เช่น ร่วมทำความความตกลงร่วมทำแผนกิจกรรมการศึกษา มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.45$)

2) ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบที่ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.88$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ จำนวน 4 ข้อ พบว่า การฝึกทักษะอาชีพ เช่น ร่วมถ่ายทอด

ทักษะอาชีพหลักสูตรระยะสั้น มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.01$) รองลงมาคือ การเข้าสู่อาชีพ โดยร่วมแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อช่วยแนะแนวอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้ ($\bar{X} = 3.97$) และการพัฒนาอาชีพด้วยเทคโนโลยีร่วมจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มเป้าหมาย สถานประกอบการ โดยนำความรู้มาประยุกต์กับการใช้เครื่องมืออุปกรณ์สมัยใหม่เพื่อเพิ่มผลผลิต เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.76$)

3) ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต กลุ่มตัวอย่างความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.86$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ จำนวน 4 ข้อ พบว่า ด้านสุขภาพอนามัย เช่น การใช้ยาสมุนไพร การนวดแผนไทย การออกกำลังกาย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.02$) รองลงมาคือ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น การประหยัด รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์การพึ่งตนเอง การเผยแพร่ธรรมะ โดยนำมาถ่ายทอดความรู้และร่วมจัดกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.93$) และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เช่น นำมาถ่ายทอดความรู้ศิลปะการป้องกันตัว การป้องกันน้ำท่วม การป้องกันโรคระบาด มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.68$)

4) ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน กลุ่มตัวอย่างความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.79$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ จำนวน 5 ข้อ พบว่า ด้านเศรษฐกิจ เช่น ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการลงทุน ร่วมผลิต ร่วมขาย เช่น กิจกรรมหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.90$) รองลงมาคือ ด้านศิลปวัฒนธรรม เช่น กิจกรรมถ่ายทอดความรู้เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม รายการธรรมะ เพื่อชีวิต ดนตรีไทย การละเล่นพื้นบ้าน ($\bar{X} = 3.88$) และ ด้านการเมืองร่วมแนะนำให้ประชาชนมีความรู้ในเรื่องการเมือง เช่น การใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างถูกต้อง เข้าใจและรู้กฎระเบียบที่จำเป็นมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.63$)

2.2 การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูการศึกษานอกระบบ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ

กลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ ด้านการศึกษาพื้นฐาน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละกิจกรรมพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ ด้านการศึกษาพื้นฐาน กิจกรรมการประชาสัมพันธ์และกิจกรรมการ

ประสานเครือข่าย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และกิจกรรมจัดกลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ โดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละกิจกรรมพบว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพกลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพในทุกกิจกรรมแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การจัดกิจกรรมด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละกิจกรรมพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบกิจกรรมด้านสุขภาพอนามัย แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพบว่า กิจกรรมด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และกิจกรรมด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้านคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สำหรับการจัดกิจกรรมการศึกษา ด้านเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานแตกต่างกันมีความคิดเห็นโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละกิจกรรมพบว่าทุกกิจกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

กลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบที่ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้โดยรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01และ .05 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานตำแหน่งอื่นๆ ทุกตำแหน่ง โดยมีความคิดเห็นแตกต่างจากผู้บริหารการศึกษานอกระบบและครูการศึกษานอกระบบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีความคิดเห็นแตกต่างจากผู้นำชุมชน (คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลและ คณะเทศมนตรี) และเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ

3.1 ด้านการศึกษาพื้นฐาน

กลุ่มตัวอย่างที่แสดงความคิดเห็น จำนวน 11 คน เป็นผู้บริหารการศึกษานอกระบบ จำนวน 3 คน ครูการศึกษานอกระบบ จำนวน 6 คนและ ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน แสดงความคิดเห็นว่าการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาพื้นฐานยังไม่ค่อยมีความ

ชัดเจนนัก แท้จริงแล้วมีเรื่องเล่าพื้นบ้าน เช่น นิทานพื้นเมือง ความเป็นมาของชุมชน/หมู่บ้าน มีเรื่องราวที่น่าสนใจ แต่ยังไม่มีการบูรณาการเข้ามาในการเรียนการสอน ถ้าสามารถทำได้จะเป็น การปลูกฝังวิถีและวัฒนธรรมพื้นบ้านแก่อนุชนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี

3.2 ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ

กลุ่มตัวอย่างที่แสดงความคิดเห็น จำนวน 17 คน เป็นผู้บริหารการศึกษา นอกระบบ จำนวน 5 คน ครูการศึกษา นอกระบบ จำนวน 9 คนและ ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 1 คน มีความเห็นว่า

3.2.1 การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบควรมี การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ บูรณาการในกิจกรรมการศึกษา โดยให้ นักเรียนได้เรียนรู้จากภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น การเรียนรู้วิธีการทำเครื่องปั้นดินเผา การจักสาน การเล่นดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น เพื่อปลูกฝังให้เด็กในท้องถิ่นมีความรักและภาคภูมิใจใน ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ

3.2.2 ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้านอาชีพให้ มาก เพราะภูมิปัญญาเหล่านี้จะมีประสบการณ์และความชำนาญในแต่ละอาชีพเป็นอย่างดี ทำให้ ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง การถ่ายทอดความรู้ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นและผู้เรียนผู้ใหญ่จะ ทำได้ดี เนื่องจากภาษาในการสื่อสารเป็นไปอย่างง่าย ๆ ไม่มีศัพท์ทางวิชาการ

3.3 ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต

กลุ่มตัวอย่างที่แสดงความคิดเห็น จำนวน 8 คน เป็นผู้บริหารการศึกษา นอกระบบ จำนวน 2 คน ครูการศึกษา นอกระบบ จำนวน 3 คนและ เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนา ชุมชน จำนวน 1 คนและภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 2 คน มีความเห็นว่าควรให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จาก ชุมชนให้มาก ผู้เรียนจะได้รู้สึกรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นตนเอง โดยเฉพาะสถานศึกษาควรเชิญ ปรชาญชาวบ้านที่มีความรู้เรื่องคติ ความเชื่อ คำสอน ต่าง ๆ มาเป็นวิทยากรในการเรียนการสอน สอดแทรกแนวคิด และการดำเนินชีวิตที่สงบร่มเย็น สามารถเผชิญปัญหาเหตุการณ์รุนแรงในสังคม ได้อย่างมั่นคงและเข้มแข็ง

3.4 ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน

กลุ่มตัวอย่างที่แสดงความคิดเห็น จำนวน 10 คน เป็นผู้บริหารการศึกษา นอกระบบ จำนวน 2 คน ครูการศึกษา นอกระบบ จำนวน 3 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน เจ้าหน้าที่ สำนักงานพัฒนาชุมชน จำนวน 2 คนและภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 1 คน มีความเห็นว่า

3.4.1 ควรมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อพื้นฐานของชุมชน มาบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน โดยอาจจัดในรูปแบบ เวทีชาวบ้าน ซึ่งเป็นเวทีของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน โดยให้ผู้เรียนดำเนินการเอง ซึ่งเป็น อีกรูปแบบหนึ่งของการเรียนการสอนที่ไม่หนีห่างจากชีวิต

3.4.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่มีอยู่ในชุมชน นับเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอนได้ เป็นอย่างดี สถานศึกษาจึงควรจัดกิจกรรมในเรื่องนี้ให้โดดเด่น โดยอาจทำในรูปโครงการ รวบรวม ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุ ให้ผู้เรียนศึกษาประวัติความเป็นมา ความสำคัญ ความเชื่อ ตลอดจนสถาปัตยกรรม เป็นต้น

3.5 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

กลุ่มตัวอย่างที่แสดงความคิดเห็น จำนวน 19 คน เป็นผู้บริหารการศึกษา นอกระบบ จำนวน 4 คน ครูการศึกษา นอกระบบ จำนวน 7 คนและ ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน จำนวน 2 คนและภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 3 คน มีความเห็นว่า

3.5.1 รัฐควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริม/สนับสนุนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมา ใช้อย่างจริงจัง โดย

- ดำเนินการอบรมกลุ่มผู้มิบทบาทในการจัดการศึกษาให้สามารถนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ความล่าช้าอาจเป็นผลให้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดีๆ จำนวนมากสูญหายไป เนื่องจากการขาดผู้สืบทอด

- รัฐควรให้ความช่วยเหลือสนับสนุน โครงการในด้านต่างๆ เช่น จัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้เพียงพอ

- เจ้าหน้าที่ของรัฐมีบทบาทในการติดตามประเมินผลโครงการอย่าง ต่อเนื่อง

- จัดทำป้ายนิเทศให้ความรู้แก่คนในชุมชน ตามความจำเป็นและ ความเร่งด่วน

- สนับสนุนข้อมูลข่าวสารให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น

- จัดให้มีโอกาสในการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ

- เพิ่มพูนทักษะในการถ่ายทอดให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.5.2 บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นมีจำนวนน้อย ควรได้รับขวัญและกำลังใจเพื่อตอบแทนในการดำเนินงาน เช่น พิจารณาในเรื่องค่าตอบแทนวิทยากรที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เหมาะสม เพราะเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ

3.5.3 จะต้องมีการฝึกทักษะทางด้านอาชีพ โดยมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้อย่างเป็นทางการมากขึ้น

3.5.4 ในการดำเนินงานเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ควรมีการเชื่อมโยงและร่วมมือกันระหว่างเครือข่ายให้มากที่สุด โดยประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น เทศบาล อบต. มากขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลของชาวบ้าน

2. อภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาเรื่อง แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ ผู้วิจัยนำเสนอประเด็นที่จะอภิปราย ดังนี้

2.1 ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ

2.1.1 ผลการศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เรียงตามลำดับ ได้แก่ ผู้นำชุมชน รองลงมาคือ ช่างฝีมือหรือช่างเทคนิคชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น พระสงฆ์ ผู้อาวุโสหรือผู้เฒ่าผู้แก่ที่ได้รับการเคารพยกย่องเชื่อถือ และหมอชาวบ้าน ตามลำดับ

ข้อค้นพบดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่า การจัดการศึกษานอกระบบเป็นการจัดการศึกษาที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในชุมชนและกลไกทุกภาคส่วนของชุมชนรู้จักรับผิดชอบและเห็นถึงความสำคัญในการร่วมกันฟื้นฟูพัฒนาชุมชนของตนเอง ซึ่งในการดำเนินงานมีการนำภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้านเข้ามา ร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความโดดเด่นเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ที่ผู้นำชุมชน ช่างฝีมือและพระสงฆ์ จะเป็นภูมิปัญญาที่ได้มีการนำมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบมากที่สุด ผลการวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์ (2537: บทคัดย่อ) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้มากที่สุด คือ หัตถกรรมพื้นบ้าน

2.1.2 ผลการศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้เหตุผลในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ เรียงตามลำดับ ได้แก่ เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมาย รองลงมาคือ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เพื่อบรรณาการหลักสูตร เนื้อหาสาระ และวิธีการเรียนรู้ให้เข้ากับวิถีชีวิต สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เป็นบุคคลที่มีคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์ของชาติควรแก่การอนุรักษ์และควรนำมาถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชน และช่วยครูผู้สอนเพื่อเสริมทักษะความรู้ ความสามารถใน ส่วนที่ขาดประสบการณ์ได้ ตามลำดับ

ผลการค้นพบดังกล่าว อาจเป็นเพราะว่าประเด็นเรื่องการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมาย และการสนองนโยบายของรัฐตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เป็นการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของกลุ่มตัวอย่างส่วนหนึ่งที่จะต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของกฎหมาย โดยเฉพาะการจัดการศึกษานอกระบบเป็นการจัดการศึกษาที่มีรูปแบบที่ยืดหยุ่นสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาได้อย่างกลมกลืน ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ วิจิตร ไชยศิลป์ (2537: บทคัดย่อ) ซึ่งได้สำรวจการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน พบว่า มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการถ่ายทอดความรู้ และแนะนำครูผู้สอนให้นำไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วย และ รัตนะ บัวสนธ์ (2535: 248) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า หลักสูตรแม่บทได้เปิดโอกาสให้โรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและชุมชนได้

2.1.3 ผลการศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ เรียงตามลำดับ ได้แก่ เพื่อเป็นวิทยากรในการฝึกอบรมเผยแพร่หรือถ่ายทอดความรู้ รองลงมาคือ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงหรือจากประสบการณ์โดยตรงของภูมิปัญญาท้องถิ่น แลกเปลี่ยนความรู้ ข่าวสาร ข้อมูลระหว่างชุมชนหรือท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีกิจกรรมต่างกัน เพื่อได้ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะมาช่วยประโยชน์มากยิ่งขึ้น เพื่อช่วยแก้ปัญหาในกิจกรรมการศึกษาที่ครูผู้สอนขาดความรู้ทักษะ ประสบการณ์ และความชำนาญ ประสานเครือข่ายขอความร่วมมือ ขยายแหล่งการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น ช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภายในชุมชนหรือท้องถิ่น เพื่อนำวัสดุอุปกรณ์ เอกสาร คู่มือต่างๆ บางประเภทจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นที่ประกอบการเรียนการสอนได้อย่าง

เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และนำมาร่วมผลิตสื่อเพื่อกิจกรรมการศึกษา
นอกระบบ เช่น การถ่ายทอดความรู้ บันทึกเทป วิทยุ วิทยุทัศน์ โทรทัศน์ ตามลำดับ

ข้อค้นพบจากการวิจัยดังกล่าวเป็นเพราะว่า การจัดการศึกษานอกระบบมี
กิจกรรมสำคัญกิจกรรมหนึ่งใน 4 กิจกรรม คือ กิจกรรมด้านการพัฒนาอาชีพ ซึ่งการจัดการศึกษา
ในด้านอาชีพ เป็นรูปแบบการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัด
การศึกษาทั้งด้านการเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ในอาชีพที่ตนเองประกอบกรอยู่ ตลอดจนเป็น
แหล่งการเรียนรู้ให้บุคคลเข้ามาเรียนรู้ได้จากสถานประกอบการจริง ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จาก
การปฏิบัติอย่างแท้จริง ผลการศึกษา สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ กิตติพิศ ศิริสูตร (2537:
บทคัดย่อ) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น
ตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2523) ในโรงเรียนร่วม
พัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งพบว่า มีการเชิญ
ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นช่างฝีมือหรือช่างเทคนิคชาวบ้าน และมีการนิมนต์พระสงฆ์มามีส่วนร่วม
ในการถ่ายทอดความรู้ หรือประสบการณ์ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกับครู และร่วม
พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และยุพา
ทรัพย์อุไรรัตน์ (2539: บทคัดย่อ) ที่ได้ทำการศึกษาการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในงานการศึกษานอก
ระบบโรงเรียน พบว่า มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านใช้ในการเป็นวิทยากรด้านทักษะอาชีพมากที่สุด

2.1.4 ผลการศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มี
วิธีการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ เรียงตามลำดับ ได้แก่ การ
จัดประชุมหรืออบรมให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและประโยชน์ของการนำ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษาได้อย่างเหมาะสม รองลงมาคือเลือกกิจกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น
ที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษา สํารวจ
แหล่งและประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น นำแนวคิดและหลักการ วิธีการในการปฏิบัติงานของภูมิปัญญา
ท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรมและมีประโยชน์มาใช้ในการจัดกิจกรรม นำผู้เรียนไปศึกษาเรียนรู้ในท้องถิ่น
หรือชุมชนที่เป็นแหล่งภูมิปัญญา ประสานขอความร่วมมือระหว่างหน่วยงานหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
กับการศึกษานอกระบบและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนในการนำภูมิปัญญา
ท้องถิ่นมาใช้ เชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าร่วมในกิจกรรมการศึกษานอกระบบของชุมชน และจัด
ทำประวัติความเป็นมา ผลงานและประเภทของภูมิปัญญา ตามลำดับ

ผลการวิจัยดังกล่าว มีความสอดคล้องกับแนวทางในการจัดการศึกษา
นอกระบบซึ่งกำหนดให้ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยใช้กระบวนการเวที
ชุมชนหรือเวทีชาวบ้าน กระบวนการดังกล่าวนี้ เป็นการนำบุคคลที่โดดเด่นเป็นที่ยอมรับและเป็น

ตัวแทนของคนในชุมชน ซึ่งเป็นบุคคลที่กล้าคิด กล้าพูดและกล้าทำมาประชุมร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอันนำไปสู่ข้อสรุปในการกำหนดความต้องการของชุมชนแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชน (กรมการศึกษานอกกระบวนโรงเรียน 2546: 118) และสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ อังกูล สมคะเนย์ (2535: บทคัดย่อ) ซึ่งได้ศึกษาสภาพปัญหาและการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องการประกอบอาชีพในท้องถิ่นโดยวิธีการเชิญเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นช่างเทคนิค มาร่วมพัฒนาหลักสูตร รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กรมวิชาการ (2538: 45) ได้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาโดยการสำรวจความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์จังหวัด ศึกษานิเทศก์อำเภอ ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาทั่วประเทศเกี่ยวกับสภาพ และปัญหา การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน จากการศึกษาวิจัยพบว่าศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนส่วนใหญ่ ไม่มีการรวบรวมความรู้ประสบการณ์ของชาวบ้าน เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน ส่วนโรงเรียนที่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีการดำเนินการ โดยนำนักเรียนไปศึกษาและเรียนรู้จากแหล่งความรู้ในท้องถิ่น

2.1.5 ผลการศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกกระบวนที่ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ 4 ด้าน เรียงลำดับได้แก่ ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน และด้านการศึกษาพื้นฐาน

ผลการค้นพบดังกล่าว อาจเป็นเพราะว่าในสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันที่มีความตื่นตัวในการสร้างผลิตภัณฑ์ในชุมชนขึ้น มีความจำเป็นต้องอาศัยทักษะอาชีพในการสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ เพื่อสร้างรายได้ให้ตนเองและท้องถิ่น ซึ่งกิจกรรมการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ เป็นกิจกรรมการศึกษาที่เปิดโอกาสให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้สะดวก ง่ายและมีความกลมกลืนกับกลุ่มเป้าหมายผู้เรียนนอกระบวนมากที่สุด เพราะการจัดการศึกษานอกกระบวน ให้ความสำคัญกับการเรียนจากการปฏิบัติจริงหรือเรียนรู้จากสถานประกอบการหรือแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นและเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ กนกวรรณ รุกขชาติ (2541: บทคัดย่อ) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง แนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพจากภูมิปัญญาชาวบ้านในศตวรรษที่ 21 พบว่า หลักสูตรควรจะทำให้ผู้เรียนมีทักษะในการจัดการต่อชีวิตและทรัพยากรที่มี

อยู่ในท้องถิ่นเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาไทยเพิ่มมากขึ้น และเป็นหลักสูตรที่
ให้ชุมชน องค์กรมีส่วนร่วมมากขึ้น

โดยผลการศึกษาที่ สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์
(2537: บทคัดย่อ) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ในการศึกษาในระบบโรงเรียน
ภาคตะวันออก โดยได้ศึกษาและรวบรวมรายชื่อ ลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้านและการใช้ภูมิปัญญา
ชาวบ้านในงานการศึกษาในระบบโรงเรียน ภาคตะวันออก พบว่า การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมา
ใช้ในกิจกรรมการศึกษาด้านความรู้พื้นฐาน ด้านทักษะอาชีพ ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล ซึ่ง
อยู่ในระดับปานกลาง

2.2 การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูการศึกษาในระบบ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบที่ ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้

ผลการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่
การงานแตกต่างกัน โดยรวมและรายด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01
โดยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งหน้าที่
การงานอื่น ๆ ทุกตำแหน่ง ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่าง
ตำแหน่งอื่น ๆ ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ ทำนองเดียวกันผู้นำชุมชน แม้บางส่วนจะมีได้เป็นข้าราชการ
การแต่ก็ได้มีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการอยู่เสมอ จึงทำให้มีแง่มุมมองไป
ในทางเดียวกันกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นข้าราชการ ในขณะที่ภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการที่ผู้วิจัยได้
ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นบางส่วน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่
เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นกลุ่มชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร มีวิถีการดำรงชีวิตเช่น
เกษตรกรพื้นบ้าน วิถีการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพจึงทำให้มีมุมมองแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่าง
ตำแหน่งอื่น ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับความคิดเห็นของ ฉฐพงษ์ จิตรนิรัตน์(2544: บทนำ) ที่มี
ความเห็นว่ หน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชน ได้เริ่มให้ความสนใจ และพยายามส่งเสริม
สนับสนุนให้ชุมชน/องค์กรชุมชน เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น ซึ่งในภาพรวม
การพัฒนาชุมชนดำเนินไปในทิศทางที่เอื้อต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การเปิด
โอกาสให้ชุมชนได้แสดงศักยภาพอย่างเต็มที่ในการกำหนด ตัดสินใจอนาคตและความเป็นไปของ
ชุมชนแต่เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าชุมชน ได้ถูกตีความและวิเคราะห์ความคิดเห็นแตกต่างกัน
ออกไป ตามทัศนะ จุดยืน และมุมมองที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรภาครัฐ และองค์กร
ภาคประชาชน

เมื่อพิจารณารายละเอียดค่าเฉลี่ยความคิดเห็น พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของกลุ่ม
 ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็น = 3.96 ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู
 ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนที่มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็น เท่ากับ 3.45, 3.41, 3.45
 และ 3.60 ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความตั้งใจ มีความ
 กระตือรือร้น และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการถ่ายทอดองค์ความรู้ของกลุ่มภูมิปัญญาทั้งหลาย
 ซึ่งนับเป็นขุมพลังปัญญาอันยิ่งใหญ่ ดังที่ ประเวศ วะสี (อ้างใน ยุพา ทรัพย์อุไร 2537: 274) ได้กล่าว
 ไว้ว่า ชาวบ้านบางคนเป็นวิทยากรทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับประเทศ บางคนขึ้น
 ไปสู่ระดับระหว่างประเทศ ฉะนั้น หากเรามุ่งให้การศึกษาอบรมวิทยากรที่มาจากภูมิปัญญาชาวบ้าน
 ต่อไปจะมีวิทยากรเพิ่มขึ้นเป็นแสน นอกจากนั้น การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียน
 การสอน เป็นการดำเนินงานที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่
 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544 มาตรา 7 ระบุว่า ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง
 เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง... รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ศาสนา ภูมิปัญญา
 ท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล นอกจากนั้นในหมวด 4 แนวการจัดการศึกษาได้
 กำหนดไว้ชัดเจนว่า การจัดการศึกษาทั้งสามรูปแบบต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม
 กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมในเรื่องต่อไปนี้ (3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา
 ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา (สำนักงานปลัดกระทรวง
 ศึกษาธิการ 2542: 5,13) ความชัดเจนในด้านกฎหมายดังกล่าว ถือเป็นแรงผลักดันให้หน่วยงานต่างๆ
 ทั้งภาครัฐ และเอกชน มุ่งนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา การพัฒนาเศรษฐกิจ การ
 พัฒนาสังคม กระแสความตื่นตัวดังกล่าวมีส่วนอย่างยิ่งในการกระตุ้น ส่งเสริมให้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
 เองต้องตื่นตัวตามไปด้วย ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความพร้อม ความยินดีที่จะให้ความร่วมมือ
 ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้มีการสืบทอดองค์ความรู้สืบทอดไป

2.3 แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ

2.3.1 ด้านการศึกษาพื้นฐาน ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยในการสรรหาผู้สอน
 ช่วยสรรหาอาสาสมัคร วิทยากร ปราชญ์ชาวบ้าน ช่วยประชาสัมพันธ์ โดยการร่วม เผยแพร่เพื่อส่ง
 เสริมการรู้หนังสือในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นิตยา บุตรศรี (2542: 110) เรื่อง
 การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการบริหารและบริการหลักสูตร พบว่า ผู้บริหาร ได้นำ
 ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเตรียมบุคลากร การจัดบริการหลักสูตร การนิเทศการใช้
 หลักสูตร และการประชาสัมพันธ์

2.3.2 ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยในการฝึก
 ทักษะอาชีพ เช่นร่วมถ่ายทอดทักษะอาชีพหลักสูตรระยะสั้น การเข้าสู่อาชีพ ร่วมแลกเปลี่ยน

ความรู้เพื่อช่วยแนะแนวอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดอยุธยา (2541 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้เพื่อการประกอบอาชีพ พบว่าสื่อที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ กรณีศึกษาวิชาดนตรีไทย คือครูผู้สอน แม้ว่าจะมีสื่อเทคโนโลยีเข้ามาช่วยแต่ก็ต้องอาศัยครูเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยชี้แนะ จากการศึกษาของ วัฒนา ชูเดช (อ้างถึงใน กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ 2542: 15) พบว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรช่วยสอนมีประโยชน์ทั้งครูผู้สอนและนักเรียน โดยที่ครูผู้สอนสามารถเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับนักเรียน และนักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้มากขึ้น

2.3.3 ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยในด้านสุขภาพอนามัย เช่นการใช้ยาสมุนไพร การนวดแผนไทย การออกกำลังกาย ด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น การประหยัดรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ การพึ่งตนเอง การเผยแพร่ธรรมะ โดยนำมาถ่ายทอดความรู้และร่วมจัดกิจกรรมรูปแบบต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ชลทิตย์ เอี่ยมสำอางค์ และวิณี ศิลตระกูล (อ้างถึงใน ยุพาทรัพย์อุไรรัตน์ 2537: 279) พบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย การรักษาพยาบาล เป็นต้น และสอดคล้องกับการวิจัยของ มณีนิกา ชุติบุตร(อ้างถึงในกรมวิชาการ 2538: 11-12) เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกระบวนการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ได้สรุปผลการประชุมสัมมนา เรื่อง แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน พบว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา มีการนำมาใช้มากในเรื่องเกี่ยวกับคติ ความคิด ความเชื่อ ได้แก่ พิธีการในวันสำคัญทางศาสนา การอบรมจริยธรรม ศิลธรรม และพิธีสวดมนต์ไหว้พระ

2.3.4 ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยในด้านเศรษฐกิจ เช่น ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการลงทุน ร่วมผลิต ร่วมขาย เช่น กิจกรรมหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล ด้านศิลปวัฒนธรรม เช่น กิจกรรมถ่ายทอดความรู้ เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมรายการธรรมะเพื่อชีวิต ดนตรีไทย การละเล่นพื้นบ้าน สอดคล้องกับการวิจัยของ กิตติพศ ศิริสูตร (2537:บทคัดย่อ) เรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2523) พบว่า ศึกษานิเทศก์อำเภอและผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่สนับสนุนส่งเสริมให้ครูนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเรื่อง คติ ความคิด ความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเรื่อง วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี โดยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนเพิ่มเนื้อหา เป็นต้น

3. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ผลการศึกษานำกรณีปัญหาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 สถานศึกษาที่จัดการศึกษานอกระบบ ควรนำเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยดำเนินการในเรื่องนี้ให้โดดเด่นเพราะรูปแบบและวิธีการของการจัดการศึกษาเอื้ออำนวยให้ดำเนินการได้อยู่แล้ว

3.1.2 หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบควรให้ความสำคัญในการจัดทำระบบข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ในส่วนของ ผู้นำชุมชน ช่างฝีมือหรือช่างเทคนิคชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ พระสงฆ์ เพื่อเป็นข้อมูลประสานให้เกิดเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบให้เหมาะสมให้สะดวกและคล่องตัวมากยิ่งขึ้น

3.1.3 ควรให้จัดให้มีการสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อบูรณาการแนวความคิดจากมุมมองของบุคคลต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สามารถนำความรู้ประสบการณ์มาสร้างสรรค์ต่อการจัดการศึกษานอกระบบให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3.1.4 หน่วยงานภาครัฐควรให้การส่งเสริม สนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้มีศักยภาพในการถ่ายทอดความรู้ทั้งในด้านอาชีพ ศิลปะพื้นบ้าน เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความยั่งยืน ไม่สูญหายหรือถูกกลืนจากวัฒนธรรมอื่น

3.1.5 ผลของการวิจัยทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบ สามารถนำมาใช้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ และกำหนดแนวทางพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุนในองค์กรที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน หรือ การจัดการศึกษาให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ทรัพยากรท้องถิ่น งบประมาณ และ สภาพความต้องการของท้องถิ่นต่อไป

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

3.2.1 ควรมีการศึกษาวจัยสืบเนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ อาทิ ศึกษาในเรื่อง การสร้างขวัญและกำลังใจ จัดให้มีระบบสวัสดิการบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ว่าควรได้รับขวัญและกำลังใจเพื่อตอบแทนในการดำเนินงาน เช่น พิจารณาในเรื่องค่าตอบแทนวิทยากรที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เหมาะสมเพราะเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ รวมทั้งศึกษาบทบาทของชุมชนในการสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มาช่วยพัฒนาการเรียนรู้อื่นๆในชุมชน

3.2.2 ควรมีการศึกษาในกลุ่มเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ ว่ามีทัศนคติต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างไร และการเรียนรู้จากบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เด็กให้การยอมรับภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะใดบ้าง เพื่อส่งเสริมให้เด็กในท้องถิ่นเรียนรู้ภูมิปัญญาตั้งแต่ยังเด็ก และรักในภูมิปัญญาพื้นบ้าน

3.2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ในลักษณะเฉพาะราย (Cases study) เชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลองค์ความรู้และเครื่องมือ สื่อ อุปกรณ์ อันเป็นรายละเอียดที่ทรงคุณค่าไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาในอนาคต

3.2.4 ควรศึกษาการจัดทำระบบข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามความต้องการของกลุ่มผู้ต้องการใช้ในภูมิภาคต่าง ๆ ให้กว้างขวางมากขึ้น และเผยแพร่เพื่อให้เกิดการนำมาใช้พัฒนาการศึกษาให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

3.2.5 ควรทำการศึกษาวิจัยในลักษณะวิจัยชุมชน เกี่ยวกับการจัดระบบเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่น การดำเนินงานเชื่อมโยงและร่วมมือกันระหว่างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เช่น เทศบาล คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล และชาวบ้าน ฯลฯ รวมทั้ง ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ห้องสมุดชุมชน การจัดตั้งชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น และการเปิดโอกาสให้มีอาสาสมัครเป็นมักคุเทศน์พาชมให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวในท้องถิ่น เป็นต้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ รุกขชาติ “แนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ จากภูมิปัญญาชาวบ้านในศตวรรษ ที่ 21” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2541
- กฤษณา วงษาสันต์ **วิถีไทย : โครงการพัฒนาสื่อสารการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ของนักศึกษา (กลุ่มสถาบันราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) กรุงเทพมหานคร เบิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น 2542**
- กิตติพิศ ศิริสูตร "การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ตาม หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533) ใน โรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด สุพรรณบุรี" วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2538
- กรมการศึกษานอกโรงเรียน **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ 2542** กระทรวงศึกษาธิการ 2542
- _____ . **การจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชนไว้ในแนวทางการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน** กระทรวงศึกษาธิการ 2544
- _____ . **แนวการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาพื้นฐาน กรมการศึกษานอกโรงเรียน** กระทรวงศึกษาธิการ 2544
- _____ . **แนวทางการดำเนินงาน ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน** กระทรวงศึกษาธิการ 2545
- _____ . **แนวทางการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน ตามนโยบายปีงบประมาณ 2546** กระทรวงศึกษาธิการ 2546
- กรมวิชาการ รายงานการวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน” กระทรวงศึกษาธิการ 2542
- _____ . **แนวทางการจัดการศึกษาในระดับท้องถิ่นให้ที่มีส่วนร่วม** กระทรวงศึกษาธิการ 2539

กรมวิชาการ **รายงานการวิจัยเรื่อง** “ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ในทัศนะของศึกษานิเทศน์จังหวัด ศึกษานิเทศก์อำเภอ ผู้บริหาร โรงเรียน และครูผู้สอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทั่วประเทศ”
กรมวิชาการ กรุงเทพมหานคร 2538

กระทรวงศึกษาธิการ **แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช** ม.ป.ท. 2535

_____. **แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8** พ.ศ. 2540 - 2544

กองการวิจัยทางการศึกษา **แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น** กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร 2540

_____. **รายงานการวิจัยเรื่อง** “ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียน การสอนศึกษา” กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร 2542

กองพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน **แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน** ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กระทรวงศึกษาธิการ 2544

เจริญศรี พงษ์สิงห์ **รายงานการวิจัยเรื่อง** “แนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ของท้องถิ่น เพื่อรองรับการกระจายอำนาจทางการศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” 2543

ชาติชาตรี โยสีดา **"นโยบายการดำเนินงานทางการศึกษานอกโรงเรียน" วารสารการศึกษานอกโรงเรียนกรมการศึกษานอกโรงเรียน** กระทรวงศึกษาธิการ (2546) หน้า 3-5

ชูเกียรติ วิวัฒน์วงศ์เกษม **การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติด้วยโปรแกรม SPSS/PC** คณะสาธารณสุข ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล 2539 หน้า 298-299

ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ **“ชุมชนในวาทกรรมการพัฒนา: การสร้างและให้ความหมายชุมชนภายใต้ บริบทการพัฒนาในสังคมไทย” วารสารรัฐสมัย** 23(2-3 พฤษภาคม – ธันวาคม 2545) ปีที่ 23 ฉบับที่ 2 หน้า 25-35

ดร.ณิ ไยเผือก **การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยงานการศึกษานอกโรงเรียน** กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ 2541

นิตยา บุตรศรี **“การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี”** วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2542

ประเวศ วะสี **การสร้างสรรภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา** กรุงเทพมหานคร อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป 2530

- ประเวศ วะสี *การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม และการพัฒนาชนบท* กรุงเทพมหานคร อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป 2534
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช หน่วยที่ 1 "การเรียนการสอนการฝึกอบรมและการพัฒนาสื่อ การศึกษานอกระบบ" ใน *ประมวลสาระชุดวิชา* หน้า 6
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2545
- ทองอยู่ แก้วไทรสะ หน่วยที่ 1 "ปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบ" ใน *ประมวลสาระชุดวิชา* หน้า 27 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2544
- หน่วยที่ 3 "สัมมนาปัญหาและประเด็นในการศึกษานอกระบบ" ใน *ประมวลสาระชุดวิชา* นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2545
- ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์ รายงานการวิจัยเรื่อง "การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ในการศึกษา นอกระบบโรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2537
- รัชนิวัลย์ จุลบาท รายงานการวิจัยเรื่อง "การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น การงานและ พื้นฐานอาชีพของชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ศรีสะเกษ" วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2539
- รัตนะ บัวสนธิ์ งานวิจัยเรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน เพื่อถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง" ปริญญา นิพนธ์การศึกษาดุสิตบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2535
- วิจิตร ไชยศิลป์ งานวิจัยเรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533) ของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน" วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร มหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย 2537
- วิชัย ต้นศิริ *คำอธิบายพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542* พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร 2542

- ศศิกัญจน์ ทวีสุวรรณและคณะ หน่วยที่ 13 “การเรียนการสอน การฝึกอบรม และการพัฒนาสื่อ
การศึกษานอกระบบ” ใน *ประมวลสาระชุดวิชา* มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
2546
- ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา “กระบวนการถ่ายทอดความรู้เพื่อการ
ประกอบอาชีพโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น” *รายงานการวิจัยโครงการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อ
ชีวิต* 2541
- สวนกุหลาบวิทยาลัยจังหวัดนนทบุรี *การแบ่งการปกครองของจังหวัดนนทบุรี* เอกสารทางวิชา
การของโรงเรียนหุดข้อมูลจังหวัดนนทบุรี 2544
- สุมาลี สังข์ศรี *ปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบ 2544* มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
นนทบุรี หน้า 185
- สุรัฐ ศิลปอนันต์และคณะ "วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา
จังหวัดนนทบุรี" *หนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว* กรมศิลปากร
กระทรวงศึกษาธิการ 2542
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ “สมุดรายงานสถิติจังหวัดนนทบุรี พ.ศ.2546” สำนักงานสถิติแห่งชาติ
2546
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ รายงานการวิจัยเรื่อง “แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทย
ในการจัดการศึกษา” สำนักงานรัฐมนตรี พิมพ์ดี กรุงเทพมหานคร 2541
- _____ . *แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาในต่างประเทศ : แนวคิดและกรณีศึกษา* สถาบันแห่งชาติ
ว่าด้วยภูมิปัญญาและการศึกษาไทย กรุงเทพมหานคร ที พี พรินซ์ 2542
- อรพิน เสียงหวาน รายงานการวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโรงเรียน
บ้านค่างาม สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแพร่” แพร่
- อังกุล สมคะเนย์ วิทยานิพนธ์เรื่อง “สภาพปัญหาและการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการ
พัฒนาหลักสูตร ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด
อุบลราชธานี” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2535
- เอกวิทย์ ฌ ถलग *ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท* เล่ม 2 อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป 2535
- Krejcie and Morgan หน่วยที่ 9 “การกำหนดขนาดตัวอย่างจากตาราง” ใน *ประมวลสาระชุดวิชา
การวิจัยและสถิติทางการศึกษา* นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2544

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือ

1. ชื่อ รองศาสตราจารย์ ดร.อาชญญา รัตนอุบล
 สถานที่ทำงาน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 วุฒิการศึกษา ค.บ., คม., Ed.D (Adult Education and Research Design)
 University of Missouri St. Louis
 ประสบการณ์หรือความชำนาญ ตำแหน่งรองศาสตราจารย์ประจำคณะครุศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ชื่อ รองศาสตราจารย์ ดร.ทองปลิว ชมชื่น
 สถานที่ทำงาน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
 วุฒิการศึกษา พ.ม. กระทรวงศึกษาธิการ
 B.A. (History-Culture), M.A.(Asian studies)
 Ph.D.(Adult Education), M.S.U. of BARODA
 ประสบการณ์หรือความชำนาญ ตำแหน่งรองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการศึกษา
 นอกโรงเรียน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

3. ชื่อ อาจารย์ ดร.ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์
 สถานที่ทำงาน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
 วุฒิการศึกษา ศศม. (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
 M.A.(Asian studies)
 Ph.D.(Higher and Adult Education), University of Missouri Columbia
 ประสบการณ์หรือความชำนาญ อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน
 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางวิรวรรณ ถิณะแก้ว
วัน เดือน ปีเกิด	18 ตุลาคม 2494
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์การปกครอง) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ 2517
สถานที่ทำงาน	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
ตำแหน่ง	นักวิชาการสถิติ 8
รางวัลเกียรติประวัติที่ได้รับ	ข้าราชการดีเด่น คณะแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ 2544